№ 142 ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 27 1907 ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 27 № 142

ԵՐԵՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ՄՇԱԿ ՏՆԻ, 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւններ ընդունւում է ամեն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողագրին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ ԱՐԺԷ

ԵՐԿՈՒ րուբլի

Մի ամսվայ համար 1 րուբլի

Կիրակի, հոկտեմբերի 28-ին,

ԴԵՐԱՍԱՆ

ԳԷՈՐԳ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահվան տարեդարձի առիթով Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում կը լինի պատարագ և հոգեհանգիստ, որի մասին յայտնում է ազգականներին, ծանօթներին և յարգողներին այրի Սաթենիկ Պետրոսեանը իր երեխայոց հետ: Սկիզբն է հոգեհանգիստի՝ ժամը 12-ին: 1—2

Խաչատուր, Արշակ, Մարիամ, Եւա, Եգոր և Դանիէլ Տէր-Խաչատրեանները սրտի խորին կսկիծով յայտնում են բարեկամներին և ծանօթներին, առաջին երկուսի անմոռանալի եղբայր, երկրորդների յարգելի տաքեր, երրորդի թանկագին հօրեղբայր և վերջինի սիրելի հայր, Ղազախի բ. մասի գործակալ՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՐ-ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

եղեռնական մահվան քառասունքի առիթով կատարվելիք հոգեհանգստի մասին, որը լինելու է կիրակի, հոկտեմբերի 28-ին, Հաւլաբարի Շամքոռեցոց (Կարմիր Աւետարան) ս. Աստուածածին եկեղեցում:

Պատարագի սկիզբը լինելու է ժամը 10½-ին, իսկ հոգեհանգիստը 12-ին:

(շ. կ.) 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ

Աւագների խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն պ.պ. անդամների և կանդիդատների, որ անցեալ տարիների նման ժողովարանի ձմերային շէնքում շաբաթական կը լինի 2 ընտանեկան երեկոյթ՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը. երեքշաբթի օրերը կը լինեն սաղանդարներ, իսկ շաբաթ օրերը զինւորական երաժշտութեան օրկեստրը:

առ. (ու. շ.) 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Թիֆլիսի ժողովարանի աւագների խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն պ.պ. անդամների և կանդիդատների, որ

ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

կը գործէ ներկայ հոկտեմբերի 27-ից հին ցուցակով: առ. 2—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Շինարար աշխատանք. Կազմակերպել պէտք է. Վերջին տեղեկութիւններ. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ժողովրդական համալսարան. Թիֆլիսի Հայուհեաց Որբախնամ ընկերութեան ընդհանուր ժողովը. Յետադարձ հայեացքներ. Թատրոն և երաժշտութիւն. Տեղեկութիւններ գաւառից. Դպրոցներում. Կուսակցութիւնների կեանքից. Ներքին լուրեր. Ոստիկանական տեղեկութիւններ. Ռուսաստանի կեանքից. Նամակներ խմբագրութեան. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Արտասահմանի հայերի կեանքից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

I

Վերջին երկու տարիներում Թիֆլիսի մի քանի ընկերութիւններ ընդհատել էին իրանց գործունէութիւնը կամ ցոյց էին տալիս կենդանութեան շատ սակաւ նշաններ:

Անցողական շրջանը իր խառնաշփոթ դրութեամբ դժուարացրել էր այն հիմնարկութիւնների գործունէութիւնը, որոնք աչքի առաջ ունեն խաղաղ-կուլտուրական, արդիւնաբերական նպատակներ:

Յուզմունքներով լի, յեղափոխական տրամադրութեամբ համակված և ամեն տեսակ անակնկալների առաջ կանգնած րոպէներում մարդիկ շատ դէպքերում չեն կարող հանգիստ ու հանդարտ զբաղվել տեխնիկական-աղաջադիմական խնդիրներով, և բոլորովին գոհ են մնում, եթէ աջողվում է գոնէ ապահովել որոշ չափով եղածը անկումից կամ քայքայումից: Եւ թէև անցողական շրջանը դեռ չէ վերջացել, այնուամենայնիւ այժմ արդէն հնարաւորութիւն կայ որոշ տեղ տալ մի շարք կուլտուրական գործերի և շարունակել ընդհատված ծրագիրների մշակութիւնը և բարւոքման միջոցների ներմուծման փորձերը գործնականութեան մէջ:

II

Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, որ բոլորովին դադարեցրել էր իր նիստերը, պատրաստվում է առաջ մղել մի շարք խնդիրներ մշակութեան համար: Նոյեմբերի 2-ի համար նա հրաւիրում է ընդհանուր ժողով վերակազմելու իր վարչական մասը: Իսկ այնուհետև կը գումարվեն ընդհանուր ժողովներ հերթական տնտեսական հարցերի քննութեան համար:

Մրգաբուծական ընկերութիւնը արդէն ունեցաւ երկու ժողով և քննութեան ենթարկեց մի քանի ընթացիկ և գիտական խնդիրներ: Թռչնաբուծական ընկերութիւնը կազմեց մի ցուցահանդէս Թիֆլիսում: Գիւղատնտեսների շրջանում խօսակցութիւն կայ խմբվել գիւղատնտեսական գիտելիքների տարածման գործը կազմակերպելու համար:

Անշուշտ չէ կարելի սպասել այս ձմեռ շատ մեծ գործունէութիւն այդ և դրանց նման ընկերութիւնների կողմից, բայց սկիզբը դրված կը լինի մի շարք խնդիրների մշակութեան, որոնք կը զարգացվեն ապագայում և կը ստանան իրագործութիւն մեր ժողովրդի կուլտուրական կեանքում:

III

Հերթական է դառնում ընկերութիւնների, ընկերակցութիւնների և զանազան կուլտուրական հիմնարկութիւնների հաստատելը մեր գաւառական շրջաններում:

Կենտրոնական քաղաքների մէջ կատարվող մտաւոր և տեխնիկական աշխատանքները ունեն իրանց մեծ նշանակութիւնը, իրանց ղեկավարող ազդեցութիւնը: Բայց կարևոր է, որ երկրի մէջ լինեն հիմնարկութիւններ ցանցեր, որոնք գործեն միահամուռ ոյժերով և որոնց աջակցութեամբ կարելի լինի գործադրել կեանքի մէջ այն բոլորը, ինչ որ մշակվել է հեղինակաւոր քննութեան միջոցով, ինչ որ բարւոր և արդիւնաբեր է ճանաչվել մտաւոր և տնտեսական զարգացման համար:

Որքան էլ դեռ անվստահ լինի շինարար աշխատանքի սկիզբը ծանր փորձութեան օրերից յետոյ, մենք պէտք է ամեն միջոց գործ դնենք կենդանութիւն տալու շինարարութեան գործին, խրախուսենք գործողներին և եռանդ ներշնչենք նրանց մէջ միահամուռ ոյժերով գործելու և այդպիսով թէ վերականգնելու այն ինչ քայքայվեց անցողական շրջանում և թէ հարթելու ուղիներ աւելի կատարեալ և առաջադէմ ապագայի համար:

Ա. Քալանթար

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ՊԷՏՔ Է

Գաւառական զանազան անկիւններից և գիւղերից ստացվող տեղեկութիւնները ոչ մի կասկած չեն թողնում, որ մեր երկրի մի քանի կէտերում գլխաւորապէս Զանգեզուրի գաւառում, և մասամբ Ղարաբաղում և Նոր-Բայազէտի գաւառում, այս ձմեռ ժողովուրդը հացի մեծ պակասութիւն է կրելու, և հասարակական օգնութիւնը դարձեալ անխուսափելի և անհրաժեշտ է լինելու:

Այժմ հարց է ծագում՝ ինչ տեսակ կազմակերպել օգնութիւնը:

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ ձմեռ և այս տարի գարնան կարօտեալ և սովեալ հայ ժողովրդին Ղարաբաղի, Զանգեզուրի, Հին-Նախիջևանի, Արէշի, Ղազախի շրջաններում դրամական օգնութիւն և հաց էին մատակարարում միացեալ ոյժերով Թիֆլիսի Կենտրոնական Նպաստամացոյց Յանձնաժողովը և Բագուի Նպաստամատոյց Մասնաժողովը, որին մասամբ օգնեց և Բագուի Կուլտուրական Միութիւն կոչված ընկերութիւնը: Աւելի քան կէս միլիօն ր. օգնութիւն հայթայթվեց այդ տեղերի հայ ժողովրդին դրամով, ցորենով, ալիւրով, զգեստով, տաւարով և երկրագործական գործիքներով:

Այն մեծ փորձառութիւնը, որ ձեռք բերվեց այդ ժամանակ, կարող է և պէտք է ծառայէ հիմք, թէ ինչպէս կազմակերպել այժմ օգնութիւնը սովյալուկ ժողովրդին, որպէսզի օգնութիւնը նախ լինի խելացի, նպատակայարմար, չը սովորեցնէ ժողովրդին ձրիակերութիւն, և երկրորդ՝ այլ ևս չը կրկնվեն այն ցաւալի դէպքերը, ինչպէս եղան մինչև այժմ, երբ զանազան արկածախնդիրներ կարողանում էին ի չարը գործ դնել իրանց ցոյց տրված վստահութիւնը և իրանց անձնական օգուտը որոնել օգնութիւնը բաշխելու ժամանակ:

Ահա այստեղ է երևան գալիս այն մեծ դերը, որ պէտք է խաղայ գաւառական ինտելիգենցիան ժողովրդին օգնելու գործում:

Մենք համոզված ենք, որ գաւառներում կան ժողովրդասէր, շիտակ ինտելիգենտ անձինք, որոնք անկեղծօրէն կը ցանկանային օգնել ժողովրդին: Թող այդպիսի անձինք միանան և միահամուռ ոյժերով ուսումնասիրեն ամեն մի գաւառի կամ կէտի ժողովրդի դրութիւնը, իսկական կարօտեալ ընտանիքների ցուցակը կազմեն, տեղեկագիր կազմեն՝ թէ ինչ տեսակ օգնութիւն է պէտք և այդ ամենը ներկայացնեն Թիֆլիսի Կենտրոնական Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին:

Տեղական ինտելիգենտ ոյժերի աջակցութեամբ Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը կարող է այս անգամ խոյս տալ բոլոր այն արգելքներից և խոչընդոտներից, որոնք մինչև այժմ տեղ-տեղ անդամալուծում էին նրա օգնութեան իրական նշանակութիւնը, և կազմակերպել օգնութեան գործը ապահով և նպատակայարմար եղանակով:

Ի գործ ուրեմն, գաւառացի երիտասարդ ոյժեր:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 26 հոկտեմբերի

Վերջին ժամանակներս Իշտիբի շրջանում բուլղարական հրոսակախմբերը կատարել են 12 սպանութիւններ: Սպանվածների թւում են երեք թիւրքեր: Մի թիւրք վիրաւորված է:

(«Բիւրօյի թղթ.»)

Կ. Պօլիս, 26 հոկտեմբերի

Ի նկատի ունենալով, որ Մակեդոնիայում վերստին հրոսակախմբերի գործունէութիւնը ընդարձակ չափեր է ընդունում, Բ. Դուռը լուրջ բողոք ուղղեց Աթէնքի, Բելգրադի և Սօֆիայի կառավարութիւններին: («Բ. Թ.»)

Սամարղանդ, 26 հոկտեմբերի

Տեղական «Русская Окраина» թերթի յատուկ թղթակիցը Սամարղանդից մեկնելով Կարադաղ՝ Դերբենտից և Բայսունից հաղորդում է, որ Կարադաղից ստացված ճշգրիտ տեղեկութիւնների համաձայն՝ ոչինչ չէ մնացել. սպանվել են 3400, ազատվել են 70 հոգի: Կարադաղի շուրջը բոլոր գիւղերը գետնին են հաւասարվել. սպանվածների թիւը ահագին է: Հոկտ. 18-ին Հիսարի բեկութեան մէջ զոհ գնաց Կաֆիրնիգան գիւղը ևս: Դերբենտի շրջակայքում թղթակիցը հանդիպել է մագնիսական մրրկի: («Հ. Գ.»)

Պետերբուրգ, 26 հոկտեմբերի

Երէկ, հոկտ. 25-ին, սենատը երկու ժամվայ խորհրդակցութիւնից յետոյ՝ ներքին գործերի մինիստրի օգնական Գուրկօյի գործի վերաբերութեամբ կայացրեց հետևեալ վճիռը. Գուրկօյին մեղաւոր ճանաչել պետական պանձատան կողմից շվէդացի Լիդվալի հետ՝ անբարեխղճութիւնից վնասված նահանգները 10 միլիօն պուդ հաճար հասցնելու նկատմամբ պայմանագիր կապելու մէջ, առանց պատշաճ տեղեկութիւններ ժողովելու մատակարարողի կարողութեան և վարկ ունենալու մասին և առանց ներկայացնելու պայմանագրի նախագիծը մատակարարական մասի յատուկ մասնաժողովին, որի կարևոր հետևանք հանդիսացաւ այն, որ պետական գանձատունը կրեց կէս միլիօնից աւելի վնաս, ինչպէս և «Правит. Вѣстн.»-ում յօդուած տպելու մէջ, որով հաղորդվում են ստայօդ և իրականութեանը չը համապատասխանող տեղեկութիւններ, ուստի և հրաժարեցնել նրան իր պաշտօնից քրէական պատժագրքի 67-դ յօդուածի ամբողջ հետևանքներով, որի համաձայն պաշտօնազուրկ անձը իր պաշտօնազրկութեան օրից երեք տարի շարունակ զրկվում է պետական կամ հասարակական ծառայութեան մէջ մտնելու իրաւունքից: («Հ. Գ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 26-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, ինչպէս հաղորդել էինք, իր առաջին դասախօսութիւնը կարդաց Հ. Առաքելեան, որին յանձնված է աւանդել ժողովրդական համալսարանում Արևելքի հին պատմութիւնը:

Սրահը ծայրէ-ծայր լցված էր ունկնդիրներով, աւելի քան 200 հոգի: Այդ երեկոյ բացի Հ. Առաքելեանից պէտք է դասախօսէին նաև պ. Գ. Խաժակ՝ պետական իրաւունքի մասին և պ. Ս. Արծրունի՝ քրէական իրաւունքի մասին: Սակայն հիւանդութեան պատճառով պ. Խաժակ չը կարողացաւ կարդալ, այլ կարդացին միայն Հ. Առաքելեան և Ս. Արծրունի:

Առաքելեանի առաջին դասախօսութիւնը, ինկապէս, ներածական էր: Ամենից առաջ նա ծանօթացրեց ունկնդիրներին ժողովրդական համալսարանի էութեան և նպատակի, ինչպէս և նրա կազմակերպութեան հետ Եւրօպայի զանազան երկիրներում և Ամերիկայում: Ապա նա բացատրեց, թէ ինչ է հասկացվում «պատմութիւն» խօսքով և պատմութիւնը գրելու կամ աւանդելու ինչ եղանակներ կան—գեղարուեստական և պրագմատիկական կամ քննադատական. ցոյց տուեց, որ հայերի մէջ դեռ չը կայ պրագմատիկական ուղղութեամբ գրված պատմութիւն:

Յայտնելով՝ որ իր դասախօսութիւնների նիւթը պէտք է կազմեն Արևելքի հին քաղաքակիրթ երկիրների, այն է՝ Քաղդէայի—Բաբելօնի, Ասորեստանի, Պարսկաստանի, Հայաստանի, Փիւնիկէի, Հրէաստանի պատմութիւնները, դասախօսը իբրև ներածութիւն ծանօթացրեց լսարանը այն հայեացքների հետ, որ կայ գիտութեան մէջ մարդկային ցեղի կատարած յաջորդական առաջադիմութեան և զարգացման մասին. խօսեց քարէ, բրօնզէ և երկաթէ դարերի մասին, բացատրեց դեղին, սպիտակ և սև ցեղերի յատկութիւնները և ապա անցաւ արիական կամ հնդկա-եւրօպական ազգերի նախապատմական գոյութեան շրջանի բացատրութեան: Դասախօսութիւնը տևեց մօտ 1½ ժամ:

Ժամը 8—9-ը պ. Ս. Արծրունին կարդաց իր առաջին դասախօսութիւնը քրէական իրաւունքի մասին:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Կիրակի, հոկտեմբերի 21-ին, կայացաւ Որբախնամ ընկերութեան ընդհանուր ժողովը որբանոցի բնակարանում: Նախագահ ընտրվեց տ. Հօրթանս Դաւթեան, իսկ քարտուղար՝ տ. Զօրեան:

Նախ որոշվեց ընդհանուր ժողովները յետագայում կայացնել փետրվար ամսին:

Վարչութեան անդամ տ. Ս. Պետրոսեան կարդաց ընկերութեան 1907 թ. գործունէութեան հաշիւը: Անդամավճարներից, նուիրատւութիւններից, փետրվարի 4-ի երեկոյթից, զբօսանքներից և անձեռնմխելի դրամագլխի տոկոսիքներից մուտք գոյացել է 7897 ր. 38կ.: Նոյն ժամանակամիջոցում ծախք է եղել ընդամենը 1902 ր. 5 կ., որ գործադրվել է որբանոցի վերանորոգութեան, ննջարանի, սեղանատան, խոհանոցի, երեխաների զգեստների, բնակարանի վարձի, ռոճիկների, դեղանական ծախքերի, տնտեսական մասի վրա: Ներկայումս բանկին յանձնված է 5000 րուբլի, ընթացիկ հաշւում 922 ր., առձեռն մնում է 73 րուբլի 33 կոպէկ:

Հաշիւը ժողովի կողմից ընդունվեց առանց առարկութեան:

Տ. Մեհրաբեան կարդաց 1908 թ. նախահաշիւը, որից պարզվեց, որ երեխաներից իւրաքանչիւրը ընկերութեան վրա նստում է 180 ր. տարեկան: Ծախք հաշւած է 2900 րուբլի:

Գ. Արասխանեան առաջարկեց որբանոցը տեղափոխել գիւղ, քանի որ այնտեղի պայմանները անհամեմատ նպաստաւոր են, քան քաղաքինը, թէ նիւթական և թէ երեխաների մտաւոր, ֆիզիքական և բարոյական տեսակէտից:

Մտքերի կարճ փոխանակութիւնից յետոյ, ժողովը ոչ մի որոշման չը յանգեց պ. Արասխանեանի առաջարկութեան վերաբերմամբ:

Ապա ժողովը, լսելով վարչութեան նախագահուհու բերանացի զեկուցումը՝ որբ ընդունելու մասին, որոշեց. առաջարկվող որբի ընդունել այն պայմանով, որ երկու կամ երեք վստահելի անձինք իրանց ստորագրութեամբ կը տան պահանջվող երաշխաւորութիւնը, երբ հնարաւորութիւն չը կայ որբին մինչև 17 տարեկան հասակի դարձնելու ամբողջ գումարը միանգամից մուծնել ընկերութեան գանձարանը:

Որոշվեց նաև վերացնել որբերին վիճակով ընդունելու սիստեմը, այլ ընդունելութեան ժամանակ նկատի առնել որբերի համեմատական վիճակը և իւրաքանչիւրի համար ընդունել 20 խնդրագիր:

Այնուհետև ժողովը դիմեց ընտրութիւններին: Վիճակով վարչութիւնից դուրս գնացին տ. տ. Քալանթարեան և Շահազիզեան: Վարչութեան անդամներ թերթիկներով ընտրվեցին՝ տ. Դաւթեան, տ. Ս. Խոջամիրեան և տ. Քալանթարեան: Սակայն վերջինս անձնական զբաղմունքների պատճառով հրաժարվեց. նրա տեղ ընտրվեց տ. Կաֆեան. փոխ-անդամներ ընտրվեցին տիկնայք՝ Քալանթարեան, Շահազիզեան, Աւա-

գեան, օրիորդներ Ցախրջեանեան, Սամոխոաեան և Տէր-Աբրահամեան։

Ժողովը վերջացաւ ժամը 4-ի մօտերը։ Ներկայ էին մօտ 80 հոգի։

Ս. Ե.

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ՀԱՅԵԱՑՔՆԵՐ

Հոկտեմբերի 17-ի պատմական մանիֆեստի երկրորդ տարեդարձի օրը [illegible]

«Հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստի երկրորդ տարեդարձի օրը,—ասում է իշխան Ե. Տրուբեցկոյը,— [illegible]

«Մանիֆեստը իրապէս անցաւ կեանքի մէջ, ասում է իշխանը։ Նա յայտարարեց, որ ոչ մի օրէնք չի հրատարակվի առանց Պետական Դումայի հաւանութեան։ Եւ իրապէս, մենք մի նոր ընտրողական օրէնք ստացանք, որը աջակողմեան Դումայի կողմից հաւանութիւն գտնելու շատ մեծ շանսեր ունի։ Ժողովներ գումարելու, ընկերութիւններ կազմելու ազատութիւն, անհատի անձեռնմխելիութիւն—այդ բոլորը իրագործվեց ամբողջ Ռուսաստանում, և մանաւանդ Օդեսայում, իբրև իսկական ռուս մարդկանց անձեռնմխելիութիւն, իբրև իսկական ռուս մարդկանց ժողովների, ընկերութիւններ կազմելու ազատութիւն։ «Ազատութիւնը» այդտեղ մինչև իսկ անցաւ այն սահմանները, ինչ որ կարելի էր սպասել մանիֆեստի գրուածքից դատելով։ Եւ, վերջապէս, մանիֆեստով խոստացված «ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը» մի՞թէ չէ տրված այժմ բոլոր խոշոր կալուածատէրերին։

«Ասում են, թէ մեզանում օպպօզիցիօն ազատութիւն չէ տրված! Բայց մի՞թէ զեմցիների համագումարը, որը ոչնչացնում էր կառավարչական օրինագծերը, օպպօզիցիա չէր։ Մի՞թէ հայրենասիրական ժողովներն ու հայրենասիրական մամուլը չեն վայելում կատարեալ ազատութիւն «կառավարութեան անուղ» կառավարութեան վրա յարձակվելու համար»։

Իր խորհրդածութիւնների վերջում իշխան Տրուբեցկոյը խիստ կերպով յարձակվում է զանազան կարգի սահմանադրականների վրա, որոնք «իրանց մէջքն են ծռում»։

«Ռուս սահմանադրականները,—ասում է իշխանը,—իրանց բնածին զիջողականութեամբ ու վախկոտութեամբ միշտ գլուխներն են կորցնում այդ հայրենական սիրելի միջավայրի մէջ և, դարերով կրթութեամբ հնազանդութեան սովորած լինելու պատճառով, իրանց մէջքն են ծռում։ Նրանք քաջութիւն չունին իրանց դրօշակը պաշտպանելու, այդ պատճառով էլ «ազատութիւնը» իսկական ռուս ձևով է իրագործվում։ Դուրս է գալիս, որ այդ ազատութիւնը ում և ինչի ասես յարմարեցված է, բայց ոչ մարդկային էակների։ Մի կողմից նա (ազատութիւնը) բոլորովին կորցնում է իր «կիսկատարութիւնն ու երկորակութիւնը», այդ պատճառով էլ նա դադարում է անհանգստութիւն պատճառել նրանց, ով «որչափ վատ, այնքան աւելի լաւ» լօզունգին է հետևում։ Իսկ միւս կողմից նա այն աստիճան քիչ է տարբերվում հին կարգերից, որ չէ անհանգստացնում մինչև իսկ այնպիսի չորքոտանիներին, որոնք կատաղում են ոչ միայն կարմիրից, այլ և մինչև իսկ վարդագոյնից»։

Նոյն նիւթի մասին արած խորհրդածութիւնների մէջ գրաֆ Պաւել Տօլստօյը, ասելով հանդերձ, որ այս ամբողջ երկու տարվայ ընթացքում «սայլը դեռ իր տեղումն է մնացել կանգնած», որ հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստով խոստացված նոր սկզբունքները դեռ ևս լոկ խոստումներ են մնացել, շատ իրաւացի կերպով աւելացնում է.

«Բայց այդ դեռ բոլորովին չէ նշանակում, թէ մենք ոչ մի ճանապարհ չենք անցել։ Մենք անցել ենք հէնց այն ճանապարհը, որ մեր կրածներից այնպիսի գնահատելի դասեր ստացանք, որոնք մեզ շատ բան սովորեցրին և հէնց դրանք կարող էին սովորեցնել կեանքի անյաղթելի տրամաբանութեամբ... Մենք դեռ ոչինչ չենք ստացել։ Բայց մենք կամենում էինք շատ հեշտութեամբ ստանալ ամեն բան։ Մեր առաջ և մեր դէմ կանգնած էր թէև ժանգոտված, փտած, բայց չափազանց զարգացած հին իշխանութեան՝ բիւրօկրատական միահեծանութեան մեխանիզմը, իսկ մեր ետևում և մեզ հետ էին «փշրված» երկրի չափազանց փխրուն ոյժերը։ Մենք այդ ժամանակի ընթացքում կարող էինք նոր կարգերի հիմքը գցել, բայց նրանց ռուս կեանքի միս ու արեան մէջ մացնելը երկար տարիների գործ է։ Եւ մենք նոր կարգերի հիմքը գցել ենք։

«Մեր յաղթութիւնը այն է,—ասում է գր. Պաւել Տօլստօյը,—որ սահմանադրութիւնը մտել է եթէ ոչ ռուս պետական կեանքի միս ու արիւնի, գոնէ, հասարակական կարծիքի մէջ, և հասել է մինչև ստորին խաւերը։ Մեր յաղթութիւնը այն է, որ այն մարդիկ, որոնք դեռ երէկ չէին թոյլ տալիս մտածելն անգամ ժողովրդային ներկայացուցչութեան մասին, և մանաւանդ օրէնսդրական իշխանութիւն ու կառավարութեան վրա կօնտրօլի իրաւունք ունեցող ներկայացուցչութեան մասին, ստիպված էին Պետական Դումա և նոր «հիմնական օրէնքներ» ստեղծել, հարկադրված էին մինչև այն տեղը հասնել, որ իրանց օրինագծերը Դումայի «հաւանութեանը» ներկայացնել ու նրա հարցապնդումներին պատասխանել։ Մեր յաղթութիւնը այն է, որ հիմա մեզ վրա չէ ընկնում ներկայացուցչական կարգերի գաղափարական պաշտպանութիւնը ընդդէմ նախկին հրամայողական կարգերի, այլ հակառակ կողմն է, որ այժմ հարկադրված է արդարանալ իր հակա-սահմանադրական ու յետադիմական քայլերի մէջ։ Մեր յաղթութիւնը այն է, որ քաղաքական հարցի հետ միասին իր ամբողջ հասակով ահեց և սօցիալական հարցը ու ամենից առաջ ագրարային հարցը, որը տուեց ակամայից իրմով զբաղվել ու իրան ճանաչել այնպիսի մարդկանց, որոնք առաջ գիւղացիներին մի տեղից միւս տեղ գաղթեցնելու հաշիւներով էին օրօրվում և չէին ուզում ոչ մի սակաւահողութեան հարց ճանաչել... Բաւական է՝ վերջին երկու տարիներից կտրվելով յիշել մինչև 1905 թ. հոկտեմբերի 17-ի ժամանակները, բաւական է յիշել, թէ որչափ հեռու չէին գնացել մեր մօտակայ ցանկութիւններն ու իղձերը Պլեվէի բէժիմի սև օրերին կամ թէկուզ Սվեատօպօլկ-Միրսկու «գարնանը», որպէսզի համոզվենք, թէ որպիսի ճանապարհ ենք անցել այս երկու տարվայ ընթացքում»։

Հոգ չէ, թէ հոկտեմբերի 17-ի երկրորդ տարեշրջանի օրերում հասարակական շարժումը տեղատուութեան մէջ է գտնվում, ասում է գր. Պ. Տօլստօյը։ Տեղատուութիւնից յետոյ անխուսափելի է մակընթացութիւնը։ Ամբողջապէս քաղաքականութեամբ տարվելն էլ միակողմանի բան էր, և դարաւոր թըմրութիւնից յետոյ տարերային զարթնումը չէր կարող վստահելի լինել։ «Թէզիսից» յետոյ «անտիթէզիսի» մօմենտը կրելով, անշուշտ մենք «սինթէզիսի» նախօրեակումն ենք գտնվում։ Դրան ապացոյց կարող է լինել այն, որ «կուլտուրական» աշխատանքի մի առանձին պահանջ է նկատվում։ Նոյնպէս մեծ նշանակութիւն ունի և աշխատաւոր մասսաների ձգտումը դէպի պրօֆեսիօնալ և կօօպերատիվ աշխատութիւններն ու շարժումները։ Այդ աշխատութիւնների շնորհիվ ժողովրդի քաղաքական գիտակցութիւնը աւելի ու աւելի խորանում է և նա սովորում է ընդհանուր ոյժերով և յամառութեամբ իր առօրեայ նպատակները պաշտպանել։

Այս երկու տարվայ ընթացքում սև-հարիւրեակային ոյժերի զարթնումը շատ բնական մի երևոյթ է համարում Պ. Տօլստօյը, որովհետև «ազատագրական ոյժերի զարթնումն ու գրոհը անխուսափելիօրէն պիտի կենդանութիւն տար և հակառակ հասարակական ոյժերին։ Ի հարկէ, դա շատ ձեռնտու էր Ռուսաստանը կառավարողներին, որոնք կուզենային կարելին չափ քիչ զիջանել հնից նորին, սակայն այդ ձեռնտու լինելը այն աստիճանի էլ չէ, ինչպէս որ թւում է առաջին հայեացքից։ Մեռնող, պատմութիւնից դատապարտված խաւերից կազմված յենարանը չափազանց խախուտ բան է, որպէսզի կարելի լինի նրա վրա վստահանալ։ Եւ հէնց այդ տեսակէտից յունիսի 3-ի նոր ընտրողական օրէնքը խիստ աղաղակող հակասութիւն է կեանքի համեմատութեամբ, որպէսզի կարելի լինի վախենալ, թէ այդպիսի ներկայացուցչութիւնը կը հաստատվի երկար ժամանակով։ Բացի դրանից, յետադիմական ոյժերը մի անգամ զարթնելուց և գործունեայ դառնալուց յետոյ այլ ևս չեն ցանկանայ միմիայն յենարանի դեր կատարել ուրիշի համար, նրանք անպատճառ իրանց համար այնպիսի դիրք կը նուաճեն, որ կարողանան իրանց կամքը թելադրել ու առաջ տանել։ Հէնց այդ հիման վրա էլ կառավարող բիւրօկրատիայի ու այդ յետադէմ ոյժերի միջև արդէն կօնֆլիկտների հող է ստեղծվում՝ թէ ով իրապէս պէտք է գերակշիռ ազդեցութիւն ունենայ իրերի ընթացքի վրա»։

Կառավարող բիւրօկրատիայի և յետադիմական ոյժերի միջև ծագած ընդհարումները ինքնըստինքեան ապացոյց են, որ այս վերջինները շատ անվստահելի յենարան են կառավարութեան համար և նրանք միմիայն ժամանակաւորապէս կարող են ծառայութիւն մատուցանել այս վերջիններին։

«Փշոտ է այս վերջին երկու տարվայ ընթացքում մեր անցած ճանապարհը,—այսպէս է վերջացնում իր խորհրդածութիւնները գրաֆ Պաւել Տօլստօյը,—փշոտ ճանապարհ է մեզ սպասում և առաջիկայում։ Բայց որչափ մի բան դժուարութեամբ է տրվում, այնչափ աւելի հաստատ է լինում նուաճումը»։

Բ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Բաթում, 24 հոկտեմբերի

Բաթումը աշնան սկզբից մինչև հիմա թատերական ներկայացումների է ականատես եղել. մէկը միւսին յաջորդող ներկայացումները բաւականին աջող ելք ունեցան նիւթապէս։

Երէկ, ամսիս 23-ին, Երկաթէ Թատրոնում դերասան Ն. Յովհաննիսեան տեղիս թատերասէրների նոր խմբի բարեհաճ մասնակցութեամբ ներկայացրեց Ջակոմէտտիի «Ոճրագործի ընտանիքը» պիէսը։

Պէտք է ասել, որ այստեղ մեր տեսած նախորդ ներկայացումները պ. Յովհաննիսեանը զրօյի հաւասարեցրեց իր հարուստ խաղով։

Յովհաննիսեանը, որ խաղում էր Կօրրադօյի դերը, հոգեբանական բոլոր ելևէջները աջողութեամբ կատարեց։

Թատերասէրներից պ. Լաքան իր աջող խաղով աչքի էր ընկնում. նրա մէջ, հաստատ կարելի է ասել, դերասանական ընդունակութիւն կայ։

Միւս սիրողները՝ պ. պ. Անուշեան, Բաչեան, Գալստեան, Փիլիբեան, տ. Յովհաննիսեան և օր. Գուրջեան նպաստում էին անսամբլի պահպանման։

Վ. Մարտիրոսեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Խանքենդ-աւան, 22 հոկտ.

«Մշակ» լրագրիդ № 123-ում հաղորդել էի, որ Խնձորեսկ գիւղացի Մարտիրոս անունով տղան, շփոթվելով Ղարաղշլաղի մօտ, ընկնում է Թարաքեամա քօչւորների մէջ, որոնք բռնելով նրան՝ բերում են իրանց հետ մինչև Խանին-բաղը, որտեղ ձերբակալում և բերում են Խանքենդի։

Այդ յօդուածով բաւական ստուեր է ձըգվում մեր հարևան Թուրքերի դէպի մեզ տածելիս կօրրեկտ վերաբերմունքին. այդ պատճառով բարւոք համարեցի իրողութիւնը իսկութեամբ դնել «Մշակի» ընթերցողների առաջ։

«Մշակի» № 123-ի յօդուածը մենք գրել էինք իրան՝ Մարտիրոսի ցուցմունքով. այլ կերպ էլ չէինք կարող, որովհետև քօչւորները բաւական հեռու էին։ Այդ յօդուածը հրատարակվելուց յետոյ բացվեց հետևեալ ճշգրիտ իրողութիւնը։ Մարտիրոսը Խնձորեսկից ուղղակի գալիս է Շուշի, դիմում է սրան և նրան, իր որբ և անելանելի վիճակը նկարագրելով, և տնային գործ է խնդրում։ Ն. Տ.-Յ. պատուաւոր վաճառականը իր տունն է ընդունում, վայելուչ հագուստ է կարել տալիս և սկսում է տնային կըրթութիւն էլ տալ։ 12 օրից յետոյ Մարտիրոսը աներևոյթանում է, և Ն. Տ.-Յ., ընկած ճանապարհները, որոնում է որբ Մարտիրոսին, բայց չէ գտնում։ Մարտիրոսը փախչում է քօչւորների հետ և Խանին-բաղում ձերբակալվելով բերվում է Խանքենդի։ Դերձակ Խոսրով Մելիքեանցը ընդունում է նրան և սկսում է իր արհեստը սովորեցնել։ Անցնում է մի 10 օր և ահա Մարտիրոսը միջոցներ է որոնում նորից փախչելու։ Այդ նկատում է Խոսրովը։ Յորդորները, խըրատները չեն ներգործում Մարտիրոսի վըրա, և նա մի գիշեր իր շորերը հագնելով՝ կամաց բանում է դուռը փախչելու, սակայն այդ նկատում է Խոսրովը և իսկոյն ետևից դուրս գալով՝ կանգնեցնում է։ Խոսրովը տեսնելով՝ որ տղան անշուշտ պիտի փախչէ յանձնեց նրան ոստիկանութեան։ Մարտիրոսը շատ վարժ խօսում է Թուրքերէն, և նկատվում է, որ նա բարոյապէս փչացած տըղայ է։

**

—

Շուշի, 21 հոկտեմբերի

Շուշու միայն անունն է մնացել, ինքը իսկապէս չը կայ։ Թուրք-հայկական ընդհարումից յետոյ կարողութիւն ունեցող բոլոր ընտանիքները տեղափոխվեցին Ռուսաստանի քաղաքները, գուցէ և այնտեղ մնան։ Մեր հարևան Թուրքերը վերաշինում են իրանց տները, իսկ հայերը լուռ են, նրանց տէրերը չը կան։ Քաղաքը դատարկված է, աւերակները արտասուք են շարժում. հեշտ չէ գրչով գրել, որ հայերի 400 հոյակապ տներն են այրված։ Քաղաքում մնացել են արհեստաւոր ու մշակ դասակարգը. լիքը Թօփխանան, հայերի այդ կենդանի բիրժը, այժմ դատարկ է։

Շուշին անբաղդ է բոլոր կողմերից։ Մինչ Թուրք-հայկական ընդհարումը քաղաքից աքսորվեցին Ռուսաստանի խորքերը մի քանի մարդիկ, որոնց համար պատճառաբանում էին, որ հասարակութեան համար վնասակար տարր էին ներկայացնում։ Թուրք-հայկական ընդհարումից յետոյ դարձեալ մի շարք հայեր ձերբակալվեցին և բանտարկվեցին, ապա քշվեցին Օրէնբուրգ, որպէս թէ «անխաղաղ» մարդիկ էին, այն ինչ նրանք ներկայացնում էին միանգամայն խաղաղասէր, գործիչ, հասարակական ցաւերին սպեղանի դնող անձնաւորութիւններ։ Նրանից յետոյ, օրը ցերեկով, մի օրում ձերբակալվեցին և բանտ նետվեցին 22 երիտասարդներ, որոնք յետոյ արձակվեցին։ Այնուհետև Շուշին դարձեալ չը հանգստացաւ, շարունակվում էին անհատական ձերբակալութիւնները մինչև վերջին օրերս, որ ի լրումն անցածի ձերբակալվեցին էլի 21 հոգի և բանտ դրվեցին։ Սրանցից 4-ին արձակեցին, իսկ 17-ը մնում են դեռ բանտում։ Ինչու համար են նրանք ձերբակալված ու բանտարկված մնում, ոչ ոք չը գիտէ։ Այս անմեղ բանտարկեալներից 6 հոգու համար արդէն կարգադրութիւն եղած է և 3—5 տարով աքսորում են Օրէնբուրգ քաղաքը, իսկ մէկը պիտի վռնդվի Գանձակի նահանգից դուրս։ Մնացած 11 հոգու համար դեռ ոչ մի կարգադրութիւն չը կայ։ Մինչ մենք կարծում էինք, որ արդէն ձերբակալութիւնները վախճան են ստացած, ահա գաւառապետը, ամսիս 18-ին, հարիւր կօզակներով գնաց Դաշբուլաղ և շրջապատելով ծխատէր քահանայ Մեսրոպ Շահիջանեանի տունը՝ ձերբակալեց նրան և բանտ նստեցրեց։ Խուզարկում են նրա և մի քանի տներ, բայց մի քանի աննշան թղթերից զատ ոչինչ չեն գտնում։ Այս մասին քաղաքից մի յատուկ պատգամաւորութիւն, քաղաքագլխի առաջնորդութեամբ, գնաց Գանձակ գեներալ-նահանգապետի մօտ՝ խնդրելու արձակել անմեղ բանտարկեալներին, բայց դեռ չէ վերադարձել։ Այս ձերբակալութիւնները ժողովրդին սարսափի մէջ են պահում և ամեն մէկը աշխատում է հեռանալ Շուշուց։

**

—

Բալախանի, 20 հոկտեմբերի

Հոկտեմբերի 1-ին Ռօմանիում, Մանթաշեանի գործարանում, դժբաղդութեան (հըրդեհի) զոհ գնացած բանւորների մասին հետևեալ լրացուցիչ տեղեկութիւնները կարող ենք հաղորդել։

Տարիներ առաջ Ռօտշիլդ յայտնի միլիօնատէրը մի երկաթէ խողովակ է անցկացնում Մանթաշեանի Ռօմանիում գտնվող նաւթահանքի միջով։ Հայ-Թուրքական կոտորածներից յետոյ, երբ Մանթաշեանի նաւթահանքերը, ինչպէս և տները այրում են Թուրքերը, նորից ժամանակաւոր բնակարաններ են կառուցվում նոյն նաւթահանքում, որոնցից մէկը շինվում է՝ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար՝ ուղիղ նոյն երկաթէ խողովակի վրա։ Եթէ ճարտարապետը գիտակցաբար է խողովակի վրա կառուցել ժամանակաւոր կազարման, պիտի ընդունել, որ խողովակի միջով հոսող նաւթը անվնաս է։ Սակայն Ռօտշիլդը փոխանակ այդ խողովակով նաւթ անցկացնելու՝ Սուրախանիից գազ է անցկացնում։ Սուրախանիի գազն էլ այնպիսի մի զօրութիւն ունի, որ եթէ 5 քայլ հեռում այդ գազի հոսը լինի և մի ծխախոտ ծխող վառ ծխախոտը ձեռին անցնելիս լինի, անմիջապէս կրակ կառաջանայ։

Թէ ինչպէս է լինում, կազարմայի տակ գտնվող խողովակը ասեղի ծակի չափ ծակվում է և գազի օդը լցվում է կազարման։ Երևի կէս գիշերին բանւորներից մէկն ու մէկը ծխախոտ է ծխում կամ լուցկի վառում, անմիջապէս վառվում է ամբողջ կազարման, և 17 քնած բանւորներից երեքը հազիւ են անվնաս ազատվում։

Այժմ երկուսը արդէն մեռած են, 12-ը կիսակենդան, որոնցից մի մասը կազարմայումն է բժշկվում, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Բալախանու նաւթարդիւնաբերողների հիւանդանոցը լցված է, այլևս զոհերին տեղ չը կայ։

Հետևանքի մասին կը գրեմ։

Թ. Մէժլումեան

—

Ջալալ-Օղլի, 22 հոկտեմբերի

Մի ամբողջ շաբաթ էր, որ հոգևոր կառավարութեան կողմից ուղարկված քննիչ՝ Եփրեմ վարդապետ Սուքիասեանը գտնվում էր Ջալալ-Օղլում, որը հրաւիրված էր տեղացիների խնդրանօք՝ քննելու այն խըրտումները, որ առաջ էին եկել հոգաբարձուներ ընտրելու ժամանակ եկեղեցական-ծխական երկսեռ դպրոցների համար։ Սակայն այդ ընտրութիւնները, մեզ անյայտ պատճառներով, Թեմական առաջնորդը բեկանել էր։ Եփրեմ վարդապետը կատարեց հոգաբարձական ընտրութիւնը (ընտրվեցին վերոյիշեալ կանոնաւոր ժողովում ընտրված անձինք)։

Քննութեան հետևանքների մասին ցանկալի էր լրագրութեան միջոցով յայտարարել ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, որպէսզի այդ հասարակութիւնը լինէր մեղաւորին, խառնակչին մեղադրական ակտ կարդացողը։

Զուարթ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

—

✦ Հոկտեմբերի 12-ին Պետերբուրգի համալսարանի ռեկտոր Բօրգմանը կանչվել է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի մօտ։ Մինիստրի և ռեկտորի խօսակցութեան նիւթը, լուրերին նայելով, եղել է ֆակուլտետների աւագների մարմինը պրօֆեսօրների խորհրդի կողմից օրինականացնելու մասին։ Ասում են, որ ռեկտորի կանչվելուն իսկապէս առիթ է տուել «Новое Время»-ում լոյս տեսած Մենշիկօվի յօդուածը։ Սպասում են, որ այդ յօդուածի շնորհիւ ռեպրեսսիաներ ձեռք կառնվեն ֆակուլտետների աւագների դէմ։

✦ Վարշաւայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն շրջաբերականներ է ուղարկել ժողովրդական դպրոցների տեսուչներին, որոնցով առաջարկում է վերջիններիս որքան կարելի է շուտ-շուտ այցելել դըպրոցները, հսկելու թէ աւանդվում են արդեօք ռուսերէն լեզուն։

✦ Սեպտեմբերի 27-ին Զլատուստի գաւառի Մեսեագուտով գիւղում տեղի է ունեցել, Ուֆիմի նահանգում առաջին անգամ հիմնվող, զեմստվային գիւղական իգական պրոգիմնազիայի բացումը։ Աւելորդ է ասել, որ մի այդպիսի դպրոցի բացումը գիւղում կարևոր անցք պէտք է համարել յիշեալ գաւառական կեանքում։ Այդ առաջին փորձն է, որ զեմստվօն ձգտում է միջնակարգ դպրոցը մօտեցնել գիւղացիութեանը, հնարաւորութիւն տալ գիւղացի երեխաներին, ինչպէս և քաղաքացիներին, կրթութիւն ստանալու, առանց բաժանվելու ոչ հարազատ ընտանիքից ու նրա կեանքից և ոչ էլ հայրենի դաշտերից ու գիւղից։ Չը խօսելով արդէն լուսաւորութեան օգտակարութեան մասին ընդհանրապէս, նոր զեմստվային հաստատութիւնը ապահովում է գաւառը տեղական վարժուհիների կողմից, որոնց համար չափազանց թանգ է այն տեղի շահերը, ուր նրանք մեծացել են, ուսել և աշխատել։ («В. У.»)

✦ Բարձրագոյն կարգադրութիւն է եղել ներկայումս գոյութիւն ունեցող կանանց վեցդասեան Թեմական դպրոցներին կից լըրացուցիչ մանկավարժական դասարաններ բանալու համար։ Այդ դասարանները լինելու են երկու տիպի՝ միամեայ և երկամեայ դասընթացով։ Այս կամ այն տիպը մտցնելը կախված է Թեմական իշխանութեան հայեցողութիւնից։ Լրացուցիչ դասարանների մէջ, ի միջի այլոց, դասաւանդվելու են մանկավարժական հոգեբանութիւն, մանկավարժութեան պատմութիւնը, առողջապահութիւն և ուրիշ մասնագիտական առարկաներ։ Այդ դասընթացը աւարտողներին կը տրվեն տնային վարժուհու վկայականներ, որոնք իրաւունք պիտի տան նրանց դասաւանդելու կանանց միջնակարգ դպրոցների ստորին դասարաններում։ («Р. В.»)

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

✦ Ընտրութիւնների վերջին շրջանում համաձայնութիւն կայացնելու հարցի վերաբերմամբ հոկտեմբերեան կուսակցութեան մէջ տարաձայնութիւն է ծագել և կենտրօնական կօմիտետի որոշման հետ անհամաձայն ձախակողմեան մի խմբակ հեռացել է կուսակցութիւնից։ Հեռացողների մէջ են գտնվում Գրիգորիեվ, Մօնախօվ, Դօբրօտվօրսկի և ուրիշները։ Այդ հեռացողները ներկայումս բանակցութիւն են վարում անկուսակցականների և խաղաղ-վերանորոգչականների հետ, «Ժողովրդական-սահմանադրական» անունով մի նոր կուսակցութիւն կազմելու համար։ Բանակցութիւններին մասնակցելու համար Պետերբուրգում սպասում են Դ. Ն. Շիպօվին։ («Б. В.»)

✦ Պետական Խորհրդի անդամների լեհական խմբակը բանակցութիւններ է սկսել ակադեմիական խմբակի հետ Պետական Խորհրդի մէջ մի ընդհանուր ձախակողմեան ֆրակցիա կազմելու նպատակով։ Եթէ բանակցութիւնները աջողութեամբ պսակվեն, ձախակողմեանները բաղկացած կը լինեն 37 անդամներից։ Պետական Խորհրդի ձախակողմեան խմբակը, «У. Р.»-ի ասելով, մեծ նշանակութիւն է տալիս այդ միութեանը, որովհետև դա հնարաւորութիւն է տալիս նրան պասսիվ դերից անցնել անկախ գործունէութեան։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Թիֆլիսում հացի հարցը կրկին սկսում է սուր կերպարանք ստանալ։ Հոկտեմբերի 25-ին քաղաքային վարչութիւնը մօտն հացթուխները իրանց համքարի գլխաւորի առաջնորդութեամբ և բողոքեցին, որ անկարող են հացը վաճառել սահմանված սակագնով։ Այն սակագնով հացը վաճառելու համար տուած տասնօրեայ ժամանակամիջոցը արդէն անցաւ և ուստի խնդրում են սակագինը բարձրացնել՝ և 1-ին տեսակը դարձնել $5^1/_2$ կօպէկ, իսկ երկրորդ տեսակը՝ փունտը 5 կօպէկ։ Ռօստովի ամենախոշոր ալիւրավաճառների ներկայացուցիչ Պարամանօվը տեղեկացել է, որ Ռօստովում ալիւրը 10 ռուբլուց տոպրակը դարձել է 10 ր. 50 կ.։ Տեղական ներկայացուցիչները դեռ գուշակութիւն են անում, որ հացի գինը ապագայում աւելի է բարձրանալու։ Մատակարարական մասնաժողովի նիստում հացի հարցի վերաբերութեամբ որոշ եզրակացութիւն չը կայացաւ։ Մտադրութիւն կայ բանալ սեփական ալիւրի պահեստ և ջանալ շօգիով հաց թխող փուռ՝ Օդեսայում գոյութիւն ունեցողների նման։ Հոկտ. 26-ին շօգեշարժ փուռի տէր պ. Մ. Քանդարեան դիմեց քաղաքային վարչութեան և առաջարկեց գնել իր պատրաստի փուռը։ Այդ առիթով արխիվից հանեցին պ. Քանդարեանի փուռի մասին Գ. Պավլօվի կազմած մանրամասն զեկուցագիրը և յանձնեցին մատակարարական մասնաժողովին՝ այդ զեկուցման նկատմամբ եղած բոլոր գործերի հետ։ Հետաքրքիրն այն է, որ երեք տարի սրանից առաջ քաղաքային վարչութիւնը սակագին որոշող մասնաժողովի հետ ցանկալի համարեց հիմնել քաղաքային փուռ, բայց և պ. Քանդարեանի առաջարկութիւնը մերժեց։

✦ Այսօր, երեկ. ժամը 6-ին, կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում (Ալեքսանդրեան այգում) Մ. Թամամշեվը կարդալու էր իր երկրորդ դասախօսութիւնը հետևեալ ծրագրով՝ Յուդայականութեան և Քրիստոնէութեան ծագումը Արաբիայում. Կրօնական բարենորոգման նախադուշակող-

[illegible]

...թիւններ և այլն:

◆ Բագուի նաւթարդիւնաբերող Դաւիթ Իսրաբեան Թիֆլիսի հայոց դրամատիկական ընկերութեան նուիրել է 1000 ր.:

◆ Վաղը, կիրակի, հոկտեմբերի 28-ին, Թիֆլիսում լոյս կը տեսնէ վրացերէն նոր լրագիր «Ծղարո»(Աղբիւր) անունով Սուխիեվի խմբագրութեամբ:

◆ Երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան Կովկասի լիազօրին իրաւունք է տրված վկայականներ տալու էժան տարիֆով փոխադրելու ազնուածին (племенный) անասուններ, սերմեր և գիւղատնտեսական զանազան գործիքներ:

◆ Ի նկատի ունենալով այն մեծ նշանակութիւնը, որպիսին տրվում է սև-ծովեան ափերում կանօնաւոր ձկնորսութեան խնդրին, յայտնի կենդանաբան Սատունինը երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան Կովկասի լիազօրից առաջարկութիւն է ստացել՝ ճանապարհորդութեան ձեռնարկել Սև-ծովի կովկասեան ափերում ձկնորսական կենդանական աշխարհը հետազօտելու, ինչպէս և ուսումնասիրելու համար ձկնորսութեան ժամանակակից դրութիւնը և պարզելու այն միջոցները, որոնցով կարելի է կանօնաւորել և կանօնաւոր կերպով զարգացնել նրան գլխաւորապէս Սուխումի մօտ՝ «Матросская Слободка» կոչված տեղում:

◆ Անդրկովկասում, եղած տեղեկութիւնների համաձայն, բամբակի բերքը միջակ է, իսկ տեղ-տեղ միջակից բարձր: Բամբակավաճառները ստացան 40—90 պուդ ամերիկական բամբակ իւրաքանչիւր դեսեատինից:

◆ Քութայիսի նահանգում և Թիֆլիսի նահանգի գաւառներից մի քանիսում խաղողի բերքը այս տարի շատ առատ է: Հին ամանները չեն բաւականացել գինու համար: Ստիպված են եղել ձեռք բերել նորերը, բայց շատ տեղերում ամանների պակասութիւն է զգացվում:

◆ Ալէքսանդրապօլում ահա 6-րդ օրն է, որ քննվում է Ալէքսանդրապօլի կայարանային բիւրօյի գործը: Մեղադրվում են 33 հոգի վկաների թիւը 127 է: Պաշտպանում են երդ.-հաւատարմատարներ Կլանկ, Գունդաձէ և Կաչուխով:

◆ Ստացանք Էմիլի «Ըմբոստ երգեր», գինն է 25 կոպէկ:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոկտեմբերի 25-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Նախալօվկայում մի անյայտ չարագործ ատրճանակի 4 հարուածով ծանր կերպով վիրաւորվել է Գ. Սօնինին: Սօնինի կեանքը վտանգի մէջ է: Չարագործին ձերբակալելու համար ձեռք են առնված եռանդուն միջոցներ:

—

Հոկտեմբերի 24-ին, երեկոյեան մօտ 9 ժամին, Ծղնէթսկի փողոցում գտնվող Չամալօվի փուռը մտել են 4 զինված չարագործներ և փող են պահանջել, բայց, մերժում ստանալով, վերցրել են դրամարկղից 25 րուբլի և անյայտացել են:

—

Հոկտեմբերի 25-ին, երեկոյեան մօտ ժամը 7-ին, Տեօմնի տուպիկում բնակվող Եակ. Խասիտաշվիլու բնակարանը մտել են 4 անյայտ չարագործներ, ատրճանակներով զինված, և, մահվան սպառնալիքով խլելով 25 ր. փող, 3 հատ արծաթէ գօտի 100 ր. արժողութեամբ, անյայտացել են: Շնորհիւ ոստիկանութեան կողմից ձեռք առնված միջոցների՝ կասկածով ձերբակալված է Գ. Չուրուխեանցը, որի մօտ, խուզարկելիս, ոստիկանութիւնը գտել է ատրճանակ և 6 փամփուշտներ, առանց զէնք կրելու իրաւունք ունենալու: Միւս 3 չարագործներին ձերբակալելու համար միջոցներ են ձեռք առնված:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

◆ Ոստիկանական դեպարտամենտը տեղեկութիւն է ստացել, որ Պետերբուրգի բանւորական շրջաններում խորհրդակցութիւններ են տեղի ունենում երրորդ Պետական Դումայի անդամներին Տաւրիկեան պալատում հանդիպման ժամանակ բողոքի ցոյց անելու մասին՝ ժողովրդական ներկայացուցիչների իրաւունքները յափշտակելու պատիթով: Այդ ինկատի առնելով Դումայի բացման օրը նախազգուշութեան անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք կառնվեն Պետերբուրգի փողոցներում համախմբումները չը թոյլատրելու համար: Միենոյն ժամանակ չի թոյլատրվի օվացիաներ անելու և այն պատգամաւորների հասցէին, որոնք ինչ-ինչ պատճառներով համակրելի են ազգաբնակութեան այս կամ այն մասին, որի շնորհիւ «ռուս ժողովրդի միութեան» նախապատրաստութիւններն էլ՝ հանդիսաւոր տօնելու այդ օրը՝ չեն թոյլատրվի: («У. Р.»)

◆ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել մինիստրների խորհրդի առաջ բաց թողնելու հետևեալ նահանգապետներին՝ Վօրօնեժին՝ 91804 րուբլի, Սմօլենսկին՝ 4000 ր. 1906 թւի մարտի 15-ի օրէնքի հիման վրա նպաստներ տալու այն հողատէրերին, որոնք վնասվել են գիւղական վայրերում տեղի ունեցած անկարգութիւնների ժամանակ:

(«Рѣчь»)

◆ «Тов.» լրագիրը հաղորդել էր, որ Արխանգելսկի կողմերը աքսորված բանւորական դեպարտամենտների խորհրդի անդամ Ա. Սիմանովսկին մահացել է տեղական անանցանելի տունդրաներում: Այժմ «Русь» լրագիրը տեղեկութիւն է ստացել, որ Սիմանովսկին աքսորավայրից փախել է և ներկայումս գտնվում է արտասահմանում:

◆ Օրլօվի նահանգի Մալօարխանգելսկի գաւառում մասսայական հրդեհումներ են տեղի ունենում, գլխաւորապէս, կալուածատէրերի դաստակերտներում: Հրդեհների թիւը նոյնիսկ գերազանցում է 1905 թւի անմոռանալի աշնանից: («Рѣчь»)

◆ Համարեա բոլոր մինիստրութիւնների 1908 թւի նախահաշիւները, քննվելով մինիստրների խորհրդում, բաւականաչափ կրճատումների են ենթարկվել: Միայն ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան նախահաշիւը հաստատվել է անփոփոխ: Այն օրինագիծը, որի հիման վրա $5^1/_2$ միլիօն րուբլի էր յատկացվում ընդհանուր ուսման համար և երկրորդ Դուման հնարաւորութիւն չէր ունեցել քննելու, նորից առաջարկվելու է երրորդ Դումային: Դրանից բացի, մինիստրների խորհուրդը իր վերջին նիստում հաստատել է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի տարեկան նախահաշուի յաւելումը 1,400,000 րուբլով՝ յատկապէս դպրոցական ցանցը ընդարձակելու նպատակով: («Р. В.»)

◆ «Рабочее Слово» լրագրի խմբագիր պ. Տենսը «Երկաթուղային խորհրդաժողովը» վերնագրով յօդուածը տպագրելու համար յանցաւոր է ճանաչված անուշադրութեան մէջ և ենթարկված է 400 րուբլի տուգանքի, որը վճարելու անկարողութեան դէպքում՝ 6 ամիս բանտ պիտի նստի:

(«Р. В.»)

◆ Կառավարիչ սենատը փոխել է Եալտայի յայտնի թժ. Սալտիկօվսկու գործի առիթով կայացված վճիռը, որով նա, ազատութեան օրերում միտինգներում արտասանած իր ճառերի համար, դատապարտված էր մի տարվայ բերդարգելութեան:

◆ Հոկտեմբերի 19-ին ադմինիստրացիայի կարգադրութեամբ փակվել է Մօսկվայում հրատարակվող «Столичное Утро» լրագիրը՝ Պետերբուրգի հոգևոր ճեմարանի նախկին պրիվատ-դօցենտ Միխայիլ վարդապետի «Օրինական պաակ» յօդուածը (№ 114) տպագրելու համար:

◆ «Утро Россіи» լրագիրը կրկին անգամ ենթարկվել է 3000 րուբլի տուգանքի:

◆ Մօտ օրերս Մօսկվայում կայացել է կանանց իրաւահաւասարութեանը ձգտող համառուսական միութեան խորհրդաժողովը: Միութիւնը օրինականացնելու հարցը տաք վիճաբանութիւնների տեղիք է տուել: Բայց և այնպէս լուծել նրան չէ աջողվել և որոշվել է այդ մասին հարցապնդում անել միութեան բաժանմունքներին: Դեկտեմբերի 20-ից մինչև յունվարի 20-ը մտադրութիւն կայ կանանց հարցի համար համառուսական ժողով հրաւիրել: («Рѣчь»)

◆ Հոկտեմբերի 19-ին Պետերբուրգի ոստիկանութիւնը ժանրագնին խուզարկութիւն է կատարել Բագուի յայտնի նաւթարդիւնաբերող Պ. Օ. Ղուկասեանի բնակարանում, Բասկօվ-Բօժնօվի տանը, ուր միենոյն ժամանակ ապրում է և զինուորական մինիստր Ռեդիգերը: («У. Р.»)

◆ Ինչպէս յայտնի է, «Наша Жизнь» լրագրի խմբագիր պրօֆ. Խօդսկին դատաստանական պալատի վճռով դատապարտված էր 6 ամսվայ բանտարկութեան բանւորական պատգամաւորների խորհրդի մանիֆեստը տպագրելու համար: Այդ վճռի դէմ Խօդսկին բողոք էր ներկայացրել սենատին. վերջինս հոկտեմբերի 19-ին, քննելով այդ գործը, անհետևանք է թողել բողոքարկուի խնդիրը: («У. Р.»)

◆ Պետերբուրգի հիւսիսային ամերիկական դեսպանութեան մէջ տեղեկութիւն է ստացվել, որ Միացեալ Նահանգների ներկայ զինուորական մինիստր Տաֆտը նոյեմբերի վերջերում Պետերբուրգ է գալու կարճ ժամանակով, որտեղից նա կանցնի Բերլին, ուր գերմանական կայսրի հրաւէրով կը մնայ մի քանի օր, ծանօթանալու զինուորական գործի հետ Գերմանիայում:

(«У. Р.»)

◆ Ռուսաստանի կենտրօնական հացի շուկաները ներկայումս ծանրաբեռնված են հացահատիկների և ալիւրի պահանջներով: Տամբօվի հացի բօրսայի ներկայացուցչի կարծիքով, ներկայ տարվայ բերքը անկարող կը լինի լրացնել հացի ամբողջ պահանջը: Սիբիրում շարունակում են մեծ քանակութեամբ ցորեն առնել Հարաւային Ռուսաստանի ջրաղացատէրերի և առևտրականների համար:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, 24 հոկտեմբերի

Կիրակի օրը, ամսիս 14-ին, Վանքի բակն էի գնացել: Թէև գիտէի որ այդ օրը ժողով կայ Վանքում նոյն եկեղեցու համար նոր երէցփոխ ընտրելու, բայց առանձին ուշադրութիւն չէի դարձրել, կարծելով որ հայկական սովորութեան համեմատ իբրև առաջին ժողով՝ չէր կայանայ:

Դուռն մօտով անցնելիս հետաքրքրվեցի և ներս մտայ եկեղեցի: Տէր Աստուած, ինչքան ժողովուրդ կար. ես զարմացայ. չը գիտէի ինչով բացատրել այդ բանը. հաւատացած էի, որ երէցփոխի ընտրութիւնը չէր պատճառը: Մի փոքր կանգնեցի. շարունակ շըշուկ, շարունակ ժխտոց, նոյն իսկ մի քանի երիտասարդներ ինչ որ թերթիկներ են ցրվում մարդկանց, մինչև անգամ կանանց դասում: Հետաքրքրութիւնս շարժվեց. սկսեցի դիտել շուրջս և մի այսպիսի բան տեսայ. մի ծխականի հրաւիրաթերթի վրա գրած է՝ «ձայն տուէք Ալիխանեանցին»: Սկզբում բան չը հասկացայ. յետոյ յանկարծ յիշեցի և մտածեցի, որ հաւանականաբար այս գրողը կարծել է, թէ այդ օրը քահանայի ընտրութիւն էլ կայ: Հասկացայ այդ փափսոցի և իրարանցման պատճառը:

Երկու սարկաւագներից մէկին՝ կամ Խուցեանին կամ Ալիխանեանին՝ պէտք է քահանայ ընտրեն հանգուցեալ տէր-Ղևոնդի տեղ, և այդ օրը ես իմացայ, որ Ալիխանեանի կողմնակիցները ահագին գործ են շինել իրանց համար այդ բանը. էլ ագիտացիա, էլ ահագին թւով մարդկանց ժողովներ, էլ այդ օրը չլքիլաւոր դէգաններով և մամիդաններով լցնել եկեղեցին, ստիպելով նրանց այդ օրը թողնել իրանց տնային գործերը, որպէս զի յանկարծական ընտրութիւն կատարեն և Խուցեանին սևացնեն: Ես ինչ գիտեմ, ամեն տեսակ ներելի և աններելի միջոցներ գործ են դրել այդ մարդիկը իրանց նպատակին հասնելու համար: Կանանց ժողովներին մասնակցելը ուրախալի է միայն, եթէ նրանք գիտակից մասն են կազմում. իսկ այդ օրը աչքի էր ընկնում միայն կանանց անգիտակից մասը, որոնք բերվել էին, ինչպէս վերը յիշեցի, միայն ձայների քանակութիւնը հաւաքելու համար. իսկ այդ կերպ ամբոխի ընտրութեան հետևանքը շատ յաճախ աննպաստակայարժար է լինում, որ և պատճառ է դառնում յաճախ մեր դժգոհութիւնների դէպի մեր ընտրեալները:

Ի հարկէ ժողովը յետաձգվեց մինչև ամսիս 28-ը՝ կիրակի օրը: Այս անգամ արդէն երէցփոխի ընտրութեան հետ կցված է և քահանայացուի ընտրութիւնը. առաջնի համար դա կը լինի երկրորդ ժողով, իսկ երկրորդի համար առաջին:

Ես իբրև վանքի ծխական՝ բողոքելով բողոքում եմ այդ ապօրինի արարքների դէմ և պահանջում եմ, որ քահանայի ընտրութիւնը, որ ս. սինօդի մշակած և Վեհափառ Հայրապետի կօնդակով հաստատված կանօնադրութեան հիման վրա վերապահված է ծխականների «ձայն բազմացին», կատարվի օրինաւոր ճանապարհներով, գաղտնի քուէարկութեամբ, տուփերով, և ընտրվի ոչ թէ նա, որ խնամիական կապեր, բարեկամներ և կաշառելու միջոցներ ունի, այլ նա, որ իր կրթութեամբ և մարդկային՝ թէ ներքին և թէ արտաքին արժանաւորութեամբ արժանի է այդ կոչմանը:

Մինչև Վեհափառ Հայրապետի վերոյիշեալ կօնդակի բաց թողնելը քահանային ընտրում և ձեռնադրում էր ինքը թեմակալ առաջնորդը. և այդ ժամանակ քիչ չեն եղել դէպքեր, երբ մենք ծխականներս յայտնել ենք այդօրինակ ընտրութեան դէմ դժգոհութիւններ, նկատելով ի հարկէ այդ կերպով ընտրած քահանաների ոտնձգութիւնները, իրանց կոչման մէջ անհամապատասխան լինելը թէ կրթութեան և թէ ուրիշ ընդունակութիւնների կողմից և այլն:

Ես կարծում եմ, որ այժմ, երբ Վեհափառ Կաթողիկոսի կողմից շնորհած է մեզ վերոյիշեալ իրաւունքը, պէտք է մենք ծխականներս այդ գործում չը դարձնենք մեր ուշադրութիւնը մի քանի անձնաւորութեանց, նոյն իսկ ծխական քահանաների ապօրինի միջոցներով արված անճիշտ ագիտացիային, այլ գործ գնենք մեր ազատ կամքը ներգործութիւնը:

Արդարադատութեան և անկողմնապահութեան տեսակէտից նայելով, ցանկալի չէ արդեօք ընտրել սարկաւագ Խուցեանին, որ անհամեմատ բարձր է Ալիխանեանից իր կրթութեամբ և արժանաւորութիւններով:

Ծխական

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

(Քաղուածքներ հայ լրագիրներից)

—

◆ Պօլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ այժմ 1000-է աւելի պաստպարեալներ կը գտնուին, և որովհետև հետզհետէ հիւանդներու կողմէ նոր խնդրանքներ կըլլան այդ կարևոր հաստատութեան մէջ ընդունուելու, Նորակազմ հոգաբարձութիւնը նպատակ ունի բարեսէր անհատներու դրամական աջակցութեան դիմել:

◆ Պօլսոյ Կայս. Բժշկ. վարժարանի այս տարուան հայ ընթացաւարտներուն մէջ ութը բժիշկ և ութը դեղագործ կը գտնուին:

◆ Բալըքեսէրի ազգ. վարժարանին մանկապարտէզպանուհի օր. Սիրանոյշ Ոսկան իր կեանքի 200 ոսկւոյ ապահովագինը ուսուցիչներու օգնութեան սնտուկին կտակած է:

◆ Տ. Վահրամ արքեպիսկոպոս Մանկունի Օրթագիւղի մէջ ունեցած իր երկու խանութները նուիրած է նոյն գիւղի եկեղեցւոյն, պայմանաւ որ անոնց հասոյթը իր մահուանէն ետքը յատկացուի թաղին աղքատիկ երկսեռ տղոց դաստիարակութեան գործին:

◆ Պօլսոյ Կեդրոնական Վարժարանի տեղեկագրէն կը յայտնուի, թէ 109 աշակերտներէ միայն 33-ը թոշակաւոր են և մնացեալները անթոշակ: Եթէ ազգային ուրիշ կրթական հաստատութիւններու մէջ ևս թոշակ չվճարողներ այսպիսի մեծամասնութիւն կը կազմեն, զարմանալի չէ, որ անոնցմէ շատեր մեծ դժուարութիւն կունենան իրենց տարեկան բիւջէն կանոնաւորելու:

◆ Վերջերս Պօլսոյ հայ թերթերն այլ և այլ փոփոխութիւններ կրած են: «Արևելք» նոր տնօրէն-արտօնատէր մը ունեցած է յանձին Գարեգին էֆ. Պօյաճեանի: «Աւետաբեր»-ի խմբագրութեան մէջ մր. Ալլէն յաջորդեց տր. Բանըմին: «Լոյս» կրօնաթերթը սկսած է իբր «կանանց թերթ» հրատարակուիլ: Իսկ «Ծաղիկ»-ն ալ իր ուղղութիւնը փոխելով ասկէ ետքը իբր մանկանց թերթ պիտի հրատարակուի:

◆ Դոկտ. Յովսէփ Տ. Ստեփանեան «Մարդկային մարմինը» տիտղոսով առողջապահական նոր գիրք մը հրատարակած է 161 էջով և 82 պատկերներով, որի մասին գովեստով կը խօսուի:

◆ Կեդրոնական Թիւրքիոյ Կոլէջի մասին հրատարակուած մէկ տեղեկագրէն կը հասկցուի թէ անցեալ տարուայ ընթացքին վախճանեալ Կարապետ աղա Թէլֆէեան և Որդիք կոլէջին նուիրած են 133 ոսկի, անոր եկամուտէն մէկ երկու աղքատ տղայոց՝ ծախքը հոգալու համար: Միսիս Արթհըր Ջամըն կոլէջին ընթացիկ ծախքին համար 250 դոլար: Հոգաբարձութիւնը կոլէջին պարտքը գոցելու համար 60 օսմ. ոսկի և նոր շէնքին աւարտման համար 100 ոսկի զըրկած է: Ուրիշ աղբիւրէ մը 100 ոսկի զըրկուած է նոր շէնքին ծախսուելու: Կոլէջի ընթացաւարտից ակումբը առաջին անգամ ըլլալով, իբրև շահ «Պէզճեան դրամագլուխին», փիլիսոփայութեան դասաւանդութեան պատկանեալ գործիքներու և կազմածներու համար 10 ոսկի յանձնած է:

Կոլէջի գրատունէն աշակերտներ տարուան միջոցին մօտաւորապէս 2000 գըրքեր առած են, ժամանակաւոր կերպով անոնցմէ օգտուելու:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, 17 հոկտեմբերի

Պարսկաստանում թէ կենսական պիտոյքներ և թէ վաճառականական ամեն տեսակի ապրանքներ գնելիս միշտ քրիստոնեան ստիպված է մահմեդականից աւել վճարել: Բացառութիւն են կազմում հացը և միսը, որովհետև այդ երկու մթերքների արժէքը (տակսան) կառավարութիւնն է որոշում: Այդ պիտոյքների գնման ժամանակ՝ եթէ գնողները դիպուք մի մահմեդական և մի քրիստոնեայ են, նախապատւութիւնը տրվում է մահմեդականին՝ առաջ նրա համար կշռելով և աւելի լաւ մասերից տալով: Իսկ եթէ մի քանի մահմեդականների հետ միաժամանակ կանգնած է մի քրիստոնեայ, վերջինս այնքան պիտի սպասէ, մինչև բոլոր մահմեդականները բաւարարութիւն ստանան-հեռանան, որ ապա հացավաճառը կամ մսավաճառը իրան ուշադրութիւն դարձնէ: Կարճ խօսքով՝ առաջ մահմեդականի կարիքներին պիտի բաւարարութիւն տրվի, ապա միւս ազգութիւններին: Այսպէս է եղել հինուց, այսպէս է և ներկայում: Այս է պատճառը, որ քրիստոնեան ստիպված է միշտ մի բան գնելիս աւել վճարել, որպէսզի ծախողը շահագրգռվելով համաձայնէ քրիստոնեային տալ: Արժէքի միատեսակութեան ժամանակ ծախողը, որպէս «մուսուլման», մեղք գործած կը լինի, եթէ իր հաւատակցին թողած՝ այլադաւանին տայ: Բայց քիչ անգամ էլ չէ պատահում, որ քրիստոնեայի գնած ցորենի առաջը կտրում է մահմեդականը և, հակառակ նոյն իսկ ծախողի կամքին, բռնաւորված էջերը քշում է իր տունը կամ դուքանը: Ո՞վ է ընդդիմացողը. հակառակ դէպքում թէ ծախողի և թէ գնողի քիթ ու պռունգը կը ջարդվեն: Իսկ այս վերջին ամիսները պատահել է, որ ուղղակի հայի տնից գնված ցորենը լցրել են քսակ և դուրս տարել: Այս մեր մի քանի տողերից ընթերցողը չեզրակացնի, որ այս դէպքում կառավարութիւնը կամ «անջումանն» (ժողովը) է մեղաւոր: Ոչ մէկի և ոչ միւսի կամքով են կատարվում յիշածս վարմունքները: Թէ կառավարութիւնը, թէ «անջումանը» և թէ նոյն իսկ յեղափոխական կօմիտէները յայտարարութիւններ ցրեցին, փակցրին պատերին, թէ ոչ ոք չը համարձակի քրիստոնեաներին խաղող (գինու համար) կամ ցորեն գնելիս արգելք լինել. բայց ո՞վ է լսողը: Համարեա ամեն օր անախորժութիւնները անպակաս են:

Ամսիս 15-ին ցորենի պատճառով առաւօտեան հայ ու թուրք «Լիլավա» թաղում ծեծվում են: Մենք ականատես եղանք, երբ թուրքերը մեծ բազմութեամբ հաւաքվեցին թաղապետի տունը, որին սպառնացին, որ եթէ հայերը չը պատժվեն և գնված ցորենը յետ չը տրվի թուրքերին, իրանք ստիպված են պատժել և պատուհասել բոլոր հացավաճառներին, որ հայերին հաց չը տան: Մենք պարզապէս նկատում էինք, որ թաղապետը վախենում էր ամբոխից: Ըստ պարսկական սովորական խոստումների՝ թաղապետը խոստացաւ ամեն ինչ կարգադրել և գործը հաշտութեամբ վերջացնել: Կէսօր չեղած լսեցինք, որ հացավաճառները հայերին հաց չեն տալիս. մի քանի կանանց ձեռքից գնված հացը նոյն իսկ հայհոյանքներով և կոպտութեամբ խլել էին: Հայ հասարակութիւնը և մեծ մասամբ չքաւոր այրի կանայք անմիջապէս թափվեցին առաջնորդարան. ստամոքսի, հացի խնդիրն էր հրապարակ եկել. անհնար էր սպասել, նամանաւանդ նրանց համար, որոնք միշտ բազարից են հաց առնում (Պարսկաստանում սովորութիւն է տանը հաց թխել և մի քանի ամիսներ այդ թխած հին հացը ուտել, որովհետև բազարի հացը մաքուր ալիւրից՝ համարեա՝ երբէք չէ պատրաստվում): Առաջնորդական փոխանորդի և թեմական խորհրդի որոշումով՝ երեք քահանայ և մի հոգի հասարակութիւնից ուղարկվեցին կառավարչապետ շահզադէ Ֆարման-Ֆարմայի մօտ իրերի դրութիւնը անմիջապէս հաղորդելու: Հարիւրաւոր բազմութիւնը մարդկանց և կանանց ցանկացաւ ինքն էլ գնալ կառավարչապետի պալատը համբերութեան լցված բաժակը դատարկելու համար. բայց հասարակութեան գիտակից մասի և փոխանորդ հօր թախանձագին խնդրանօք, հնարաւոր եղաւ կանանց և մեծամասնութեան արգելել: Այսու հանդերձ էլի մօտ հարիւր հոգով մտանք արքայական պալատի ընդարձակ բակը, ուր ապրում է ներկայ արքայազն կառավարչապետը: Նորին պայծառափայլութիւնը սիրով ընդունեց պատգամաւորներին, նկատելով միայն որ ի զուր են հայերը այդպիսի մեծ բազմութեամբ եկել, նամանաւանդ որ այս օրերս սգի օրեր են, թուրք ամբոխի վրա այդպիսի բազմութեամբ փողոցից անցնելը ցանկալի տպաւորութիւն չի թողնի: «Միթէ կարծում էք, որ երկու հոգու միջոցով միայն եթէ առաջնորդարանը ինձ տեղեկութիւն տար, ես չը պիտի միջոցներ ձեռք առնէի հայերի հանգստութեան համար. դուք մեր երկրի հասկացող, գիտակից, կրթված հասարակութիւնն էք. դուք պիտի լաւ իմանայիք, որ իմ պարտականութիւնն է բոլորիդ անդորրութեան համար հոգալ»: Անմիջապէս հրամայեց կանչել թաղապետին, ոստիկանապետին և չարբեքչիբաշուն (հացավաճառապետ): Խոստացաւ ինքը հայերին ցորեն տալ: Մենք բաւականութիւն ստանալու հաւատքով հեռացանք պալատից, պատուէր ստանալով որ վերադառնալիս խմբով չը գնանք, այլ 5—10 հոգով:

Այս բոլորից այն եզրակացութեան եկանք, որ կառավարչապետն էլ թաղապետի նման ակնածում է ամբոխից: Մեր համոզման մէջ աւելի ամրապնդվեցինք, երբ նոյն օրը երեկոյեան լսեցինք, որ յայտնի լօթի (դօչի) Նայիբ-Ալին եկել է հայոց թաղը և իր մարդկանցից ուղարկելով կանչել այն հայերին, որոնք ցորենի առիթով կռւել էին թուրքերի հետ. հրամայել է, որ գնած ցորենները պիտի յետ տան թուրքերին և իրանք էլ պատժվեն իր մարդկանց ձեռքով փողոցում, անցորդների ներկայութեամբ: Լուր է տրվում առաջնորդարանին, թաղապետին. բայց ոչինչ անել չեն կարողանում: Հայ ադսախկալները (տարիքաւոր մարդիկ, որոնք յարգի են թուրքերի մէջ) կարողանում են աղերսելով կակղեցնել Նայիբ-Ալու անողոք սիրտը, գործը վաղվան թողնելու պայմանով (ամսի 16-ին): Երէկ առաւօտեան յիշեալ Նայիբը մարդ է ուղարկում հայոց թաղը, ասելով որ հայերին այլևս չը պիտի պատժէ, եթէ անյապաղ ցորենները յետ տան թուրքերին: Ոչ առաջնորդարան, ոչ թաղապետ ոչինչ անել չը կարողացան, իսկ կառավարչապետին լուր տալը անխոհեմութիւն համարվեց, որովհետև երէկ մեծ սուգի օր էր շիա մահմեդականների համար: Վերջ ի վերջոյ լսեցինք, որ «անջումանը» խոստանում է պետական ամբարից 150 լիտր ցորեն տալ Նայիբ-Ալուն, որ սա ձեռք վերցնէ հայերի օձիքից:

Ներկայովս իմ ցանկութիւնն էր ընթերցողին շատ ու քիչ գաղափար տալ սահմանադրական Պարսկաստանի անիշխանութիւնից: Այսպիսի դէպքեր քանի ամիսներ է որ գոյութիւն ունեն: Ոչ մի վարչութիւն չէ կարողանում առաջն առնել, արգելել: Իշխանութիւն ասած բառը գոյութիւն չունի: Սահմանադրականները իրանք զգւում են ներկայ կացութիւնից, որովհետև թուրքերի շրջանում բռնութիւններ, սուսիկ-փուսիկ կողոպուտներ աւելի շատ են:

Ներկայ դրութեան շարունակութիւնը Պարսկաստանի համար շատ աղէտաբեր կարող է լինել՝ թէ ներքուստ և թէ արտաքուստ: Ամբոխը այդ մասին բնաւ հասկացողութիւն չունի, իսկ հասկացող մասը, այն է՝ կառավարութիւն, մէջլիս, յեղափոխականներ ոչ մի կերպ չեն կարող ճանապարհից դուրս եկած անիւը իր սովորական գծի վրա կանգնեցնել: Եթէ ամբոխը խելքի չը գայ և իր կամայականութիւններին վերջ չը տայ, օտար ձեռքերի միջամտութիւնը անխուսափելի է: Ամբոխային յորձանքների առաջը դիմադրելու համար պարսիկ կառավարութեան պատնէշները շատ անհիմն են և խախուտ: Անցան այն ժամանակները երբ կառավարութիւնը առանց ոյժի, առանց զէնքի դիմելու, լոկ սպառնալիքներով կարողանում էր կառավարել ամբողջ երկիրը: Հիմա երեխա առած ամբոխը գիտէ, թէ ինչ է ներկայացնում կառավարութիւնը որպէս ոյժ. բայց աւելի ցաւալին այն է, որ միաժամանակ հասկացողութիւն չունի դրսի օտար ոյժերի, օտար միջամտութիւնների մասին: Այս բոլորով հանդերձ՝ մեծ, շատ մեծ պարտականութիւն կայ պարսիկ գիտակից հասարակութեան վրա դրված նա-

պարտաւոր է առանց վայրկեան կորցնելու խօսել, քարոզել, գրել, որպէսզի հնարաւոր լինի գոնէ խիստ աղէտաբեր հետեւանքներից խուսափել: Թող մզկիթներում հոգեւորականութիւնը միշտ խօսէ, միշտ քարոզէ և հասկացնէ, թէ ինչ վտանգաւոր խաղ է սկսել տգէտ, ֆանատիկ հասարակութիւնը: Իսկ հայերս էլ, գիտակից լինելով ներկայ հանգամանքներին, պիտի մենք էլ ամեն զգուշութիւններ և նոյնիսկ զիջումներ անելու չը թերանանք: Չէ՞ որ մենք հասկանում ենք, որ նրանք չը հասկանալով են անում շատ բան. հետեւաբար միշտ համբերողը, միշտ զիջողը, միշտ խոհեմը մենք պիտի լինենք: Այդ մեր պարտականութիւնն է, որովհետև գիտենք, որ բարեխնամ կառավարութիւնը միշտ լաւ է տրամադրված եղել դէպի հայերը, նոյն շաւղով գնում են «մէջլիսը» և քաղաքային «անջումանները»: Կրկնում ենք, որ պիտի հայերը, հնար եղածին չափ, զիջող լինեն իրանց հայրենակիցների սխալանքի վերաբերմամբ. այդ պահանջում է մեր երկուստեք շահը, որովհետև «ձին ու ջորին կռւելիս՝ մէջտեղում խեղճ էշը պիտի նահատակվի»...

Իբօ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թիւրք-պարսկական կոնֆլիկտի մասին պաշտօնական բացատրութիւն.— Արտաքին գործերի մինիստր Սաադէտ-Դօվլէն մէջլիսի պահանջին՝ ներկայացնել նրան գործերի ընթացիկ դրութեան պատկերը պարսկական սահմանի վրա՝ բացատրեց, որ այդ գործի քննութեան ձեռնարկել է մի միացեալ յանձնաժողով, որ բաղկացած է օտար դեսպանութիւնների անդամներից և պարսկական արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնեաներից: Պարզվեց, որ այդքան տխուր հետեւանքներ ունեցող կեղծ դրութիւնը, որ սպառնում էր սրբազան պատերազմ յարուցանել երկու ցեղակից ազգերի մէջ, ստեղծվել է բացառապէս այն բանի շնորհիւ, որ տեղի ունեցող դէպքերի բեմից ստացվող տեղեկութիւնները կատարելապէս աղաւաղված կերպով էին հաղորդվում սուլթանին: Իսկ այժմ, երբ անգլիական և ռուսաց դեսպանները անձամբ հարցապնդումով դիմեցին Բ. Դռան և բացատրեցին գործի էութիւնը, Թիւրքաց զօրքերը արդէն հրաման ստացան յետ քաշվել դէպի սահմանը մէկ ֆարսաղ (7 վերստ) հեռաւորութեամբ նրանց գրաւած տեղերի սահմաններից: Երբ զօրքերը կը կատարեն այդ հրամանը, իսկոյն և եթ մէջլիսի կողմից հաստատված յանձնաժողովը կը սկսի զբաղվել վիճելի հողի սահմանները որոշելու գործով, որը 60 տարի շարունակ կռւախնձոր է դարձած Պարսկաստանի և Թիւրքիայի միջև: Յանձնաժողովի կազմի մէջ մտած անգլիական և ռուսական ներկայացուցիչները ներկայումս արդէն գտնվում են Ուրմիա: Իր ճառի վերջում մինիստրը մէջլիսի թոյլտւութիւնն էր խնդրում կարդալու Թէհրանի Թիւրքաց դեսպանի իրան ուղղած գրութիւնը: Թոյլտւութիւն ստանալով, մինիստրը կարդաց գրութիւնը, որի մէջ դեսպանը իր խորին ցաւակցութիւնն է յայտնում սահմանի վրա ծագած թիւրիմացութիւնների առիթով. միևնոյն ժամանակ մատնացոյց է անում այն բանի վրա, որ տեղեկութիւնների մեծ մասը հասել է սուլթանի ականջը առանց իր գիտութեան: Գրութեան վերջում դեսպանը մատնացոյց անելով ամբոխի թշնամական տրամադրութեան վրա դէպի Թիւրքիան, որ ստեղծում են ժողովրդականութիւն ունեցող դիմադրական լրագիրները, խնդրում է մէջլիսից տալ իրան Թէհրանում ապրելու ապահովութեան երաշխաւորութիւն:

Այդ նամակը անախորժ տպաւորութիւն գործեց մէջլիսի վրա: Ջառամեալ պատգամաւոր Նաջի Իմամ Ջում (մօլլա) մի ջերմ ճառ արտասանեց և ի միջի այլոց ասաց, որ եթէ սուլթանի ականջին յիրաւի ճիշտ տեղեկութիւններ չէին հասնում սահմանի վրա տեղի ունեցող դէպքերի մասին, չէ՞ որ դեսպանը մանրամասնաբար ծանօթ էր նրանց: «Մի՞թէ նա կարող էր, ապրելով Թէհրանում, չը լսել հարիւրաւոր վիրաւորների, բռնաբարվողների և սպանվողների մասին. մի՞թէ նա չէր լսում իր հաւատակից ժողովրդի հառաչանքները: Ամաչում ենք մի պետութեան ներկայացուցչի փոխարէն, որը սկսում է արդարանալ, քանի որ նա կարող էր, իր արժանապատւութիւնը չը կորցնելով հանդերձ, դադարեցնել այն բոլոր ապօրինութիւնները, որ կատարվում էին նրա Թագաւորի անունով»: Այդ ճառը հայրենասիրական զգացմունքների զեղումն առաջացրեց պատգամաւորների կողմից:

Ընդհանուր տրամադրութիւնը շատ գրգռված է Թիւրքիայի դէմ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Մի գայթակղալից դէպք գերմանական կամարիլլայի շրջանում.— Վերջին օրերս Բեռլինի քրէական դատարանում, բազմամարդ հասարակութեան ներկայութեամբ, քննվել է վերին աստիճանի սենսացիոն մի գործ: «Zukunft» լրագիրը իր էջերում մի շարք մերկացումներ էր արել Գերմանիայի պալատական կամարիլլայի շրջանում կազմակերպված մի զօրեղ խմբակի մասին, որը ահագին դեր էր խաղում երկրի կառավարչական գործերում, մեղադրելով այդ աստղաւոր պալատի չորս անդամներին արուամոլութեան մէջ: Վերջիններս խորշում էին կանանցից և իրանց սեռական պահանջներին բաւականութիւն էին տալիս հակաբնական ճանապարհով՝ արուամոլութեամբ: Պալատական օֆիցերների շրջանում սկսեցին այդ երևոյթի վրա լուրջ ուշադրութիւն դարձնել և մտածում էին, թէ ինչ ձևով հասկացնել այդ մասին Վիլհելմ կայսրին և հեռացնել տալ նրանց պալատից: Վերջապէս Թագաժառանգը ցանկութիւն է յայտնում անձամբ խօսել կայսրի հետ և պատմել իրողութիւնը: Ահա այդ ամբողջ պատմութիւնն էր, որ դրված էր դատաստանական սեղանի առաջ: Այդ չորս անդամներից ամենաազդեցիկն ու աւագագոյնը՝ Բեռլինի կոմենդանտ գեներալ կոմս Մօլտկէն պատասխանատւութեան էր ենթարկել վերոյիշեալ թերթի խմբագիր Մաքսիմիլ Գարդենին զրպարտութեան համար: Վկաներ՝ իշ. Բիւլօվ, իշ. Էյլենբուրգ, գեներալներն ու պալատականները դատարանին չեն ներկայանում՝ ուղարկելով միայն վկայականներ «յարգելի պատճառների» մասին: Նախագահի հարցաքննութիւնից պարզվել է, որ Գարդենը երկու անգամ կէս-կէս տարով բանտ է նստել նորին մեծութեանը վիրաւորելու համար և վեց անգամ էլ փոքր ի շատէ խոշոր տուգանքներ է վճարել մամուլի միջոցով յանցանք գործելու համար: Միևնոյն ժամանակ Գարդենը բացատրել է, որ մեղադրելով կոմս Մօլտկէին արուամոլութեան մէջ՝ նա բացառապէս ի նկատի է ունեցել քաղաքական նպատակներ, այլ ոչ բարոյական. ուղղակի ուզեցել է պատկերացնել իր իսկական լոյսով այն կամարիլլան, որը միահեծան կերպով վարում է կամ գոնէ մօտ ժամանակներս վարում էր Գերմանիայի բոլոր գործերը: Եւ որովհետև մեղադրող Մօլտկէն այդ կամարիլլայի գլխաւոր անդամներից մէկն էր, ուստի ի թիւս այլոց շօշափվել է և նա: Անհերքելի փաստեր ունենալով այդ աստղաւոր պալատի չորս անդամների արուամոլութեան մասին, այնուամենայնիւ նա իր յօդուածում նրանց մասին խօսել է որպէս սեռական հիւանդների և դեգեներատների մասին, որոնց հարկաւոր է արմատական բժշկութեան ենթարկել, այն ինչ նրանք պետական առաջնակարգ կարևորութիւն ունեցող գործեր են վարում:

Դատարանի առաջ կոմս Մօլտկէն կտրական կերպով ժխտել է այդ մեղադրանքի ճշմարտութիւնը:

Այն ժամանակ Գարդենը, վրդովված այդ բանից, ուղղակի յայտնում է, որ հէնց Մօլտկէն ինքը անբնական յարաբերութիւն ունէր Վիէննայի նախկին դեսպան իշ. Էյլենբուրգի և կոմս Հօհենաուի հետ, որի մասին գիտեն իր կինը, որդին և որը կարող են վկայել զինուորական կաբինետի կառավարիչ գեներալ Դիւլզեն-Գեզելեր և պալատական կոմենդանտ գեներալ ֆոն-Կեսլին: Կոմս Մօլտկէն իր կողմից վկայ է ցոյց տալիս Վիլհելմ կայսրին: Գարդենը խնդրում է անմիջապէս հարցաքննել, բացի վերոյիշեալներից, կանցլեր իշ. Բիւլօվին ևս: Վերոյիշեալ վկաներին հարցաքննելու համար ընդմիջում է յայտարարվում: Արդէն յայտնի է հեռագիրներից, որ Մաքսիմիլիան Գարդենին քրէական դատարանը արդարացրել է:

Գերմանական ընկերութեան համար այդ դատը մի ծանր հարուած է. գերմանական արիստոկրատիան պարծենում էր, որ համաշխարհային դեմոկրատական շարժումը չէ կարողացել ոչ մի մեշչանական արեան կաթիլ մտցնել իր երակների մէջ մինչև այժմ; հիմա ամօթահար պիտի լինի գերմանական փայլուն պրինցների, կոմսերի ու իշխանների ներքին կեանքի այդ սենսացիոն մերկացումներով... Գերմանական մեշչանական գիտակցութեան մէջ ազգային պարծանք համարվող արիստոկրատիան այսօր ընկած թաւալվում է տղմի մէջ:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ներքին

26 նոյեմբերի

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ: Բերդի կառավարիչը հրատարակեց մի քանի պարտադիր կանոններ, որոնցով բոլոր կողմնակի անձանց արգելվում է յաճախել նաւահանգիստները, բատարէաները, ամրութիւնները, զօրանոցները և զինուորական արհեստանոցները: Օֆիցերները և պաշտօնեաները պէտք է ներկայացնեն տոմսակներ: Մանրազնին կերպով կազմված է նաւահանգստի բանւորների ցուցակը: Հաստատված է նաւահանգստային ժամանակաւոր ժանդարմական ոստիկանութիւն: Յիշեալ կանոնները չը կատարող անձինք ենթարկվելու են ամենախիստ պատժի:

Հրատարակված է նաև մի հրաման, որով նախազգուշացվում է բանւորներին, որ նրանց արհեստանոցները կը բացվեն միայն այն ժամանակ, երբ նրանց մէջ լիակատար հանգստութիւն կը տիրէ:

ՌՈՄՆ: Նոր եկած հրէայ ամուսինները, իջնելով հիւրանոցում, ծակեցին հիւրանոցի առաստաղը և, իջնելով ականագործի խանութը, կոտրեցին երկաթէ արկղը և գողացան 18,000 րուբլու զանազան իրեր:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ֆինանսների մինիստրութիւնը վերջացրեց 1908 թ. ելևմտի նախագիծը: Սովորական եկամուտներ նախագծի համաձայն լինելու են 2318 միլիոն րուբլի, սովորական ծախքեր՝ 2317 միլիոն, արտակարգ եկամուտներ՝ 7 միլիոն րուբլի, արտակարգ ծախքեր՝ պատերազմի հետեւանքները բուժելու համար 6—7 միլիոն, երկաթուղիներ կառուցանելու՝ 59 միլիոն, անբերրիութիւնից վնասված ազգաբնակութեանը օգնելու՝ 8 միլիոն, երկաթուղիների ընկերութիւններին՝ 7 միլիոն, կարճժամանակեայ պարտամուրհակները հանգցնելու՝ 53 միլիոն. ընդամենը 198 միլիոն, որը ծածկվելու է սովորական եկամուտների 1 միլիոն յաւելուածով, 7 միլիոն արտակարգ եկամուտներով և 190 միլիոն փոխառութիւններով:

Արդարադատութեան մինիստրը մինիստրների խորհրդի նախնական հաւանութեանն է ներկայացրել, իսկ յետոյ յանձնվելու է Դումային, այն օրինագիծը, որը թոյլատրում է ամուսիններին ապրել առանձին-առանձին:

ՍԼԱՎՅԱՆՍԿ: 10 զինված անձինք, յարձակվելով պետական գինու պահեստների դրամատան վրա և նետելով մի ռումբ, յափշտակեցին 17,000 րուբլի:

ԲԷԼԳՈՐՈԴ: Գիշերս իր դաստակերտում քնած ժամանակ մահացու վիրաւորվել է բարոն Ռօզէնը, իսկ կինը սպանվել է: Մարդասպանը հանգուցեալի հոգեզաւակն է: Նրան ձերբակալել են Լօպան կայարանում:

ՄՕՍԿՎԱ: Համազեմստվային կազմակերպութիւնը 15,000 րուբլի փոխադրեց Սմօլէնսկի նահանգի սովեալներին:

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ: Բէլօզերկա գիւղում սպանվեց ռուս ժողովրդի միութեան նախագահ Շիլօն:

ՉԵՐՆԻԳՕՎ: Գլուխօվում գրաւվել է սօցիալիստ-յեղափոխականների տպարանը:

Արտաքին

25 նոյեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ: Պաշտօնապէս յայտարարված է, որ երկաթուղային միջադէպը վերացված է:

ԲԵՐԼԻՆ: Լուրերին նայած, կայսրուհին, անգլիական կայսերական զոյգի յամառ խնդիրքներին զիջելով, խոստացել է այցելել Անգլիա Վիլհելմ կայսրի հետ:

26 նոյեմբերի

ՇԱՆԽԱՅ: Չինական պօստային գլխաւոր վարչութիւնը գրաւեց երկաթուղիներում գտնվող ճապօնական պօստային ծրարները, որոնց ճապօնացիները մտադիր էին ուղարկել Տանցզինից Մուկդէն:

ՏՈՒՆԻՍ: Ժանտախտը ըստ երևոյթին վերջանում է: Նոր հիւանդութեան դէպքեր չը կան:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^{1}/_{2}$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—$9^{1}/_{2}$—2 ժ. ատամի հիւ.
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.:
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^{1}/_{2}$—2 ժ. մանկաբարձութեան:
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ — ԲԱԳՈՒ (Գանձակ, Եւլախ)

Արագ—գիշ. 12 ժ. 28 ր., Գանձակ—գիշ. 5 ժ. 42 ր., Եւլախ—առաւ. 7 ժ. 19 ր., Բագու—ցեր. 2 ժ. 43 ր.: Պօստ.—երեկ. 9 ժ. 41 ր., Գանձակ—գիշ. 4 ժ. 13 ր., Եւլախ—առ. 6 ժ. 27 ր., Բագու—ցեր. 5 ժ. 39 ր.: Մարդատար—ցեր. 7 ժ. 53 ր., Գանձակ—ցեր. 2 ժ. 10 ր., Եւլախ—ցեր. 4 ժ. 21 ր., Բագու—գիշ. 1 ժ. 50 ր.:

ԲԱԹՈՒՄ (Գօրի, Միխայլօվօ, Ռիօն) Մարդատար (№ 7).—առ. 10 ժ. 58 ր., Գօրի—ցեր. 1 ժ. 30 ր., Միխայլօվօ—ցեր. 2 ժ. 58 ր., Ռիօն—երեկ. 7 ժ. 21 ր., Բաթում—գիշ. 12 ժ. 10 ր.: Պօստ.—առ. 9 ժ. 15 ր., Գօրի—ցեր. 11 ժ. 49 ր., Միխայլօվօ—ցեր. 1 ժ. 19 ր., Ռիօն—երեկ. 5 ժ. 47 ր., Բաթում—գիշ. 10 ժ. 45 ր.: Մարդատար (№ 5)—գիշ. 11 ժ. 22 ր., Գօրի—գիշ. 1 ժ. 57 ր., Միխայլօվօ—գիշ. 3 ժ. 20 ր., Ռիօն—առ. 7 ժ. 41 ր., Բաթում—ցեր. 12 ժ. 27 ր.:

ԵՐԵՒԱՆ (Ալէքսանդրօպօլ) Ապր.-մարդ.—ցեր. 3 ժ. 16 ր., Ալէքսանդրօպօլ—գիշ. 2 ժ. 30 ր., Երևան-Ուլուխ. առ. 8 ժ. 22 ր.: Պօստ.—գիշ. 1 ժ. 8 ր., Ալէքսանդրօպօլ—ցեր. 11 ժ. 53 ր., Երևան—Ուլուխ.—ցեր. 5 ժ. 35 ր., Նախիջևան—գիշ. 12 ժ. 32 ր., Ջուլֆա—գիշ. 2 ժ. 35 ր.:

ԲԱԳՈՒԻՑ (Պետերբուրգի ժամանակով) Մարդատար—առ. 4 ժ. արագ.—ցեր. 4 ժ. 4 ր.: Պօստ.—ցեր. 11 ժ. 23 ր.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ—Մարդ.—առ. 10 ժ. 38 ր.: Պօստ.—առ. 6 ժ. 49 ր.: Մարդատ.—ցեր. 5 ժ. 46 ր.:

ԵՐԵՒԱՆ-ՈՒԼՈՒԽԱՆԼՈՒԻՑ — Պօստ.—առ. 1 ժ. 58 ր.: Ապրանք.-մարդատար—գիշ. 1 ժ. 50 ր.:

ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—Պօստ. գիշ. 4 ժամին: Մարդ.-ապրանք.—ցեր. 3 ժ. 21 ր.:
ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ — Պօստ. — 7 ժամին: Մրդ.-ապրանք.—6 ժ. 58 ր.:

ԿՕՇԿԱԿԱՐ
ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԸ
ընդունում է պատուէրներ նոր կօշիկների. հիները կարկատում է. գները շատ էժան են: Հասցէն՝ Елизаветинская, 60.
1—2

Բարեսէրների եւ բարեգործական հիմնարկութիւնների ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում Խարկօվի համալսարանի
ՈՒՍԱՆՈՂ
Լ.-ի վրա, որը միջոց չունի ուսումը շարունակելու: Նպաստները ընդունվում են «Մշակի» խմբագրատանը:
1—2

ՀՐԱՒԷՐ
Կիրակի, ամսիս 28-ին, ցերեկվայ 12 ժամին, Թանդոյեան եկեղեցում լինելու է երկսեռ ծխականների վերջին ժողովի շարունակութիւնը, որի համար յայտնելով խնդրում եմ նոյն եկեղեցու ծխականներին մասնակցել ժողովին:
Գործակալ՝ Ղեւոնդ քահ. Մամիկոնեանց
(շ. կ.) 1—2

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
Սեւ ծովի ափին, ԱՆԱՊԱ քաղաքից 8 վերստ հեռաւորութեան վրա 3 հողաբաժին՝ 27-ական դես. իւրաքանչիւրը: Ափին կան նաւահանգիստ, նաւաշինարան և կանկրէնի նաւթարդիւնաբերական ընկ. նաւթի խողովակ: Հողը հրաշալի է խաղողի, այգիների, բանջարանոցի և ցանելու համար: Հրաշալի ամարանոց, կլիմայական կայարան, լողարաններ: Հարցնել՝ Артиллерійская ул., № 15, Անատոլ Ֆրանցովիչ Ջինատտօին: (օ. մ.) 4—10

ԵՂԲ. ԱՒՍԱՐԳԻՍՕՎՆԵՐԻ
ԱՅԳԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ
ծախում է պտղատու ծառեր՝ արտասահմանեան, ռուսական և կովկասեան տեսակների շատ չափաւոր գներով: Հասցէն՝ ст. Скра, Зак. ж. дор. Бр. Авсаркисовымъ.
(Ե. Հ. շ. 6—15

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
Ե. ԹՈՓՉԵԱՆԻ խմբագրած
„ԼՈՅՍ“
ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ 1908 Թ.
308 երես, 12 գունաւոր պատկերներով,
ԳԻՆՆ Է 20 ԿՕՊ.
Գումարով գնողներին բաւարար զեղչ: Գլխաւոր պահեստը «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցում: 3—5

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Դասարանները ընդարձակելու պատճառով Դերբենտի իգական գիմնազիայի բոլոր դասարաններում բացվել են ազատ տեղեր: Տարեկան վճարը ֆրանսերէն լեզուի (որ պարտադիր է) դասաւանդութեամբ 50 րուբլի է: Քաղաքում կան աշակերտական բնակարաններ ամսական 20—25 ր., կան նաև անպիտի բնակարաններ, ուր պարապում են դասերի կրկնողութեամբ:
(23, 27, 31) 2—3

ՀՐԱՒԷՐ
Ներկայ տարվայ նոյեմբերի 28-ին, կիրակի օր, ժամը 12-ին, ս. պատարագից յետոյ Վանքի աւագ եկեղեցում լինելու է երկրորդ անգամ ժողով՝ նոր երեցփոխան և մի քահանայացու ընտրելու համար. ժողովը լինելու է՝ երեցփոխանի ընտրութեան համար երկրորդը, իսկ քահանայացուի համար առաջին. ուստի պատիւ ունեմ կրկին հրաւիրել 21 տարին լրացրած երկսեռ յարգելի ծխերին, որ յիշեալ օրն և ժամին շտապեն եկեղեցի ընտրութեանը մասնակցելու:
Գործակալ՝
Գրիգոր աւագ քահ. Մանդակունի
(ու. շ.) 2—2

Լոյս տեսաւ
Ս. ԴԷՄՈՒՐԵԱՆԻ
„ՔՆԱՐ“
երգարանը (եւրոպական նոտաներով): «ՔՆԱՐ»-ը բաղկացած է 106 երգ, մեծ մասը ժողովրդական երգերից. գինն է 1 ր.: Դիմել՝ Баку, Арм. школа, Гимназическая ул., Степану Демурянцу, կամ Моздокъ, С. И. Яралову, և կամ Петербургъ, ред. „Сапричъ“, Окрояну. (օ.մ.) 12—30

Լոյս տեսաւ
«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ»
գրախանութի
ՆՈՐ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՑՈՒՑԱԿԸ
Ցանկացողներին ուղարկվում է ձրի: 5—5

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերադարձաւ Կովկասի հանքային Ջրերից և վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդների, առաւօտ. 9—12 ժ., երեկ. 5—7 ժամ:
Միքայէլեան փողոց, № 27:
(ե. հ. շ. կ.) 18—50

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33:
(ա. օ.) 32—100

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ:
Ընդունելութիւն ամեն օր | 12—1 ժ. առաւօտեան, 5—7 ժ. երեկոյեան
Միքայէլեան փողոց ու. Ճամճամաձէի № 36.
(ա.օ.) 21—100

Երկուշաբթի, 29 նոյեմբերի,
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
Հայ դերասանական խումբը
Կը ներկայացնէ
Առաջին անգամ ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ նոր պիէսը
ԲԱՂՆԸՍԻ ԲՈԽՉԱ
Կատակ. 2 գործողութեամբ
և
ԵՕԼԱՆՏԱ
Պիէս 1 գործ., հեղ. Անդերսէնի
Ներկայացման կարգը. I ԵՕԼԱՆՏԱ, II ԲԱՂՆԸՍԻ ԲՈԽՉԱ.
Մասնակցում է ամբողջ խումբը
Տեղերի գները բարձրացրած են
Սկիզբն է 8 ժ. երեկոյեան
(ու. շ. կ.) 2—3

ԿՕՍՏԻՒՄԻ ՀԱՄԱՐ!!!
Տղամարդու կօստիւմի համար դիմացկուն և նորաձև կտոր ունենալ ցանկացողներին վերադիր վճարով, գործարանային գներով, լաւ յատկութեան համար լիակատար երաշխաւորութեամբ (չը հաւանելու դէպքում կամ փոխարինում ենք ուրիշ կտորով կամ փողերը վերադարձնում ենք) ուղարկում ենք.
1) «ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏՐԻԿՕ», հաստատուն գործուածք, սև գոյնից՝ նորաձև մոխրագոյն բծերով, կամ հարթ-սև մութ-կապոյտ և մութ-մոխրագոյն գոյների, $4^{1}/_{4}$ արշ. ամբողջ կօստիւմացու, 5 ր. 50 կ.:
2) «ՄՕՆՉԵՍՏԵՐ», նորաձև բարձր յատկութիւն ունեցող տրիկօ՝ գեղեցիկ վանդակաձև մութ կամ ձիթենու ֆօնից, $4^{1}/_{4}$ արշ. 6 ր. 75 կ.:
3) «ՈՒՐԱԼ», գեղեցիկ և դիմացկուն կտոր, սև, կապոյտ, շականակագոյն, ձիթենու և մութ մոխրագոյն գոյնի, $4^{1}/_{4}$ արշ. 7 ր. 25 կ.:
4) «ՏՐԻԿՕ-ՇԵՎԻՕՏ», նորագոյն տեսակի, շատ հաստատուն, հարթ կտոր՝ ճաշակաւոր կօստիւմների համար, սև, մութ-կապուտակ, շականակագոյն և մութ-մոխրագոյն գոյնի, $4^{1}/_{4}$ արշ. 9 ր. 50 կ.:
5) «ԴՐԱՓ», հարթ, աշնան և ձմեռվայ վերարկուների համար, մութ-կապոյտ և վայրի տորոնի (մարենգօ) գոյնի, $3^{1}/_{4}$ արշ. ամբողջ վերարկուի համար, 8 ր. 90 կ.:
6) Նոյնպիսի «ԴՐԱՓ» հարթ, բայց բարձր տեսակի, նոյն գոյների՝ ինչ որ № 5-ում, կամ թէ անգլիական ճաշակով, այսինքն մութ գոյնի, բծերով կամ վանդակաձև, $3^{1}/_{4}$ արշ. 11 ր. 40 կ.:
Բոլոր կտորները ըստ ցանկութեան կարելի է պակասեցնել կամ աւելացնել վճարի փոփոխման համապատասխան չափով:
Նկատողութիւն.—Երեք և աւելի կտորներ միանգամից ստանալու դէպքում, կօստիւմների ատտարը ուղարկվում է իբրև պրեմիա բոլորովին ՁՐԻ:
Ուղարկելը մեր հաշուին: Ասիական Ռուսաստանի համար աւելանում է ծախսի տարբերութիւնը:
Հասցէագրել՝ СТАНИСЛАВУ ОРЛЯНСКОМУ и К-о г. Лодзь, Петрок. губ., № 85.
Թղթակցութիւնները ռուսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով:
(շ. մ. ա) 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՅԳԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
քննութիւնները՝ աշակերտներ ընդունելու համար՝ նշանակված են նոյեմբերի 31-ից: (հ. շ.) 2—2

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мугдусіакоповъ съ С-ми. Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.